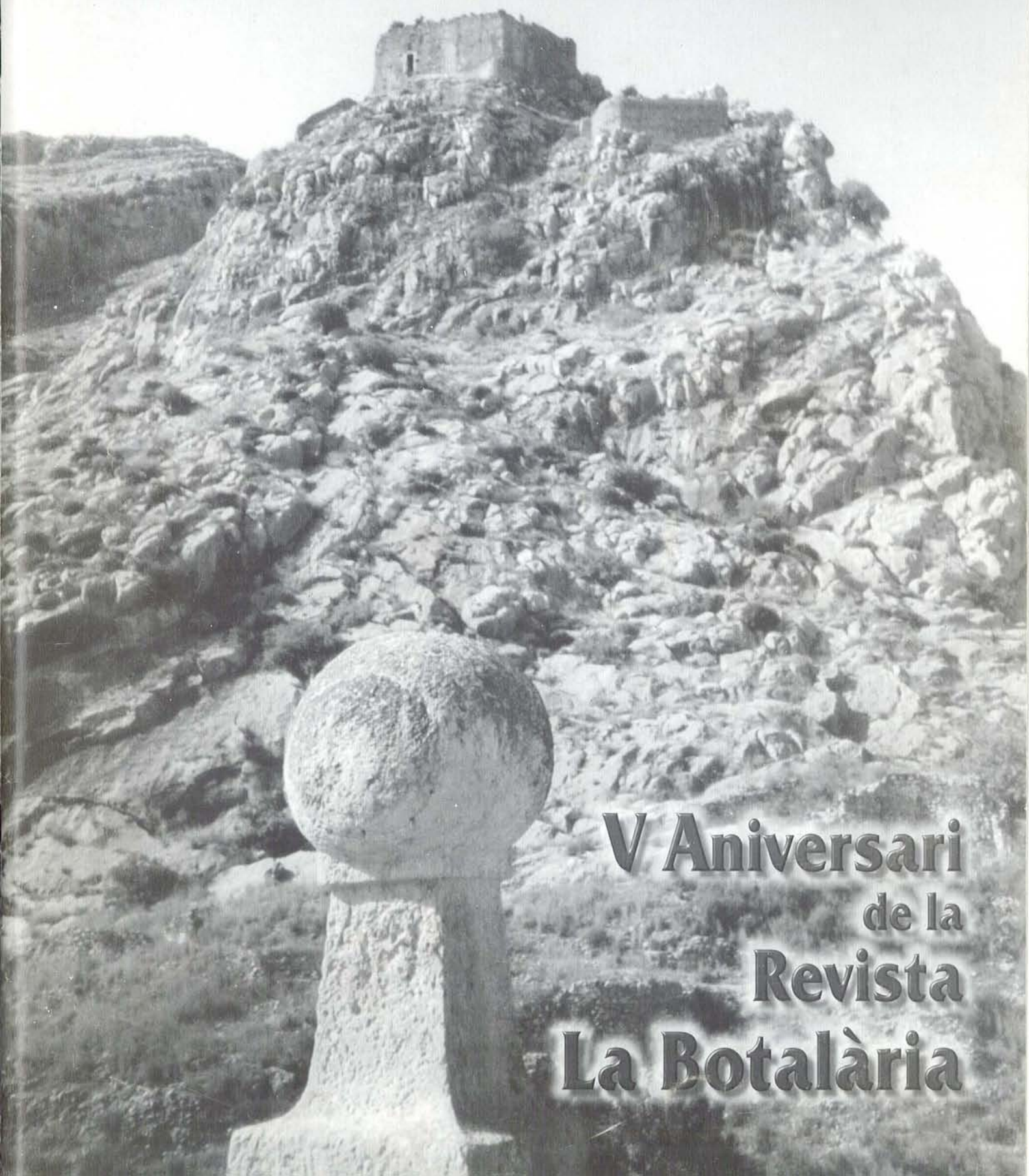

La Botalària

REVISTA EDITADA PER L'ASSOCIACIÓ "TOSSAL DE L'ASSUT"
NUMERO 7 - ANY V

V Aniversari
de la
Revista
La Botalària

TELÈFONS D'INTERÉS

Ajuntament de Borriol	964 32 14 61
Consultori mèdic municipal	964 32 17 21
Bancaixa	964 32 10 44
Bar Pauet	964 32 11 41
Carnisseria Escrig	964 32 14 48
Carnisseria la Font	964 32 12 03
Carnisseria el Raval	964 32 10 57
Forn Silverio	964 32 11 07
Forn Gargallo	964 32 10 31
Forn Rei en Jaume	964 32 20 09
Joieria Paco Zaragoza	964 32 11 82
Barberia Canales	964 32 11 73
Paqueteria Germans Chiva	964 32 11 18
Papereria Detalls	964 32 11 26
Assessoria Araceli Balaguer	964 32 13 69
Mobles Pitarch	964 32 11 11
Gres Babiloni	964 32 15 25
D'Oliva Terra	964 32 17 60
Màrmols Babiloni	964 32 17 91
Cafeteria Julio	964 32 10 72
Pub Troppo	964 32 17 76
Taller J. L. Andrés-Renault	964 32 11 45
Ferreteria la Torre	964 32 11 72
Pastisseria Racó de la Font	964 32 16 33
J. L. Babiloni	964 32 11 90
Bocateria Avenida	964 32 21 88
Castesan	964 32 20 61
Mobles Capdevila	964 32 14 31
Loteries Adm. Borriol	964 32 14 82
Cole de Nani	964 32 10 77
Estètica Mari Luz	964 32 11 58

URGÈNCIES I INSTITUCIONS

Hospital General	964 21 10 00
Polícia	091
Guàrdia Civil	062
Bombers	964 22 10 80
Centre Coordinació emergències	964 22 05 00
Ambulàncies	964 22 22 22
Diputació de Castelló	964 35 96 00
Universitat Jaume I	964 72 80 00

Si voleu que el vostre article o les vostres fotos antigues apareguen en el pròxim número de La Botlaria, els podeu donar personalment a qualsevol membre del consell de redacció o escrigueu a la següent adreça de correu:

Revista La Botlaria
Llistat de correus de Borriol
C/. de L'Hereu, 1
12190 Borriol

Sumari

Portada

Vista de la Cúpula de la Capella de la Comunió, Església Parroquial de Sant Bartomeu.

Editorial

Breus

Torna a nevar a Borriol

Apareix el primer número de la revista de la Unió Musical Lira Borriolencs

El Centre de Salut no és més que un Centre Auxiliar

Èxit de les VI Jornades Culturals a la Plana de l'Arc a Cabanes

Barracons a l'escola de Borriol

L'Ajuntament nega el saló d'actes a Borriol Cultural per a fer un cicle d'actes culturals.

Creix de manera alarmant la violència en Borriol

La setmana Cultural del 2001 va ser un fracàs

"Un policia local de Borriol roba cuatro plantas de marihuana que debía custodiar"

Bou mort a festes d'agost

"Por un par de ovejas"

S'enderroquen molts masets de la Vall i l'Assut per fer la nova carretera

Bordís

Sóc de Borriol. *Nativitat Alcañiz Gascó*

Donen confiança els partits polítics del nostre poble?. *Panxito*

Dimes i diretes. *Robert Valls Falomir*

Dos carajillos. *Xavier Andreu Miralles*

Funciona correctament la policia local de Borriol?

Història del poble

El nostre sereno: Mariano Babiloni. *Jose Cristian Linares Bayo*

Aproximació a la bibliografia borriolencs. *Vicent Falomir Delcampo*

La Panderola i el tren de Borriol cap a l'interior. *Jose Cristian Linares Bayo*

La sublevació de la Font de 1960. *Vicent Pallarés Pascual*

Poesia

Esperanza. *Carmen Babiloni*

Opinió

Gràcies Doctor Sen. *Joan Serafi Bernat Martí*

La monedeta d'or de llei. *Josefina Vilarrocha*

No em toques LOU. *Nativitat Alcañiz Gascó*

Per què visc a Borriol? Perquè m'agrada. *Joan Soler Antich*

Si mor la llengua, mor el país. *Rubén Meseguer Ramos*

Bioterrorisme. *Roberi Valls Falomir*

Massacre a Manhattan. Per què? *Josep Valls Aragon*

Al final del camí. *Josep Olivera*

Més enllà de l'11 - S. *Xavier Andreu*

Festes per a qui?

A on està Amado?

Endevinalles

Què opina la gent sobre...?

Repressions sexuals. *Sheila Carbó i Girona*

Els monstres de la pau. *Teresa Agut i Escrig*

Naix el Club de Pilota Valenciana de Borriol. *Eliseo Tena Sánchez*

Novembre cultural. *Agustí Agut*

Contraportada

La Faraona empinant-se a la Font. Festes d'agost de 2001. Foto: Robert Valls Falomir.

Hivern 2001-2002
ANY V, número 7
Tirada 700 exemplars

CONSELL DE REDACCIÓ,
FOTOGRAFIA I PUBLICITAT

Agustí Agut Escrig
Ignasi Agut Escrig
Teresa Agut Escrig
Nativitat Alcañiz Gascó
Xavier Andreu Miralles
J. Cristian Linares Bayo
Regina Moles Valls
Diego Tena Roca
Araceli Vicent Balaguer
Natxo Valls Falomir

COL-LABORADORS
(ARTICLES I FOTOGRAFIES)

Vicent Alcañiz Puertas
Mari Cruz Arifio
Carmen Babiloni
Joan Seraff Bernat Martí
Tonica Camino Cabedo
Vicent Falomir Delcampo
Samuel Ferrer Andrés
Elena Llorens Chornet
Rubén Meseguer Ramos
Juan Meseguer Soler
Vicent Meseguer Soler
Trinitat Montañés
Vicent Pallarés Pascual
Joan Soler Antich
Eliseo Tena Sánchez
Delfín Traver
Robert Valls Falomir
Jose Valls Aragón
Josefina Vilarrocha
Cambra de Comerç,
Indústria i Navegació de
Castelló
Sheila Carbó Gironda
Agustí Agut
Vicent Vilarrocha
Vicent Andreu
Tonica Rubio
Lola Falomir
Tríni Miralles

EDITA:

Associació Cultural Tossal
de l'Assut

EMMAQUETACIÓ I

IMPRESSIÓ:

Impremta Sos
Carrer d'Amunt
(Castelló de la Plana)

NOTA: La Botalària no es fa responsable de l'opinió dels seus col·laboradors en els treballs publicats, ni s'identifica necessàriament. La Botalària demana disculpes si comet alguna errada en dades, noms, etc. en l'apartat de fotos per al record. Si això passara preguem ho comuniquen al consell de redacció. Agraïm a totes aquelles persones que han fet possible es duguera a terme aquest projecte.

Editorial

Anant per Raca, contemplant-lo des del Tossal Roig, baixant pel Rojalet, des de la Serra o des de la Mola, qualsevol borriolenc que pare un poc d'atenció veurà com s'alça amb modesta majestuositat el Tossal de l'Assut. Menut, o millor dit, no massa gran, però constant, veient passant els segles, les cultures, el temps... Rodejat per tots els flancs per pedreres, resistint l'aire que bufa de front o de costat, les tronades i les nevades, allí està, portador en les seues entranyes de les runes de civilitzacions passades, iberes i romanes.

Així, amb la mateixa humilitat, l'associació que pren d'aquest pujolet el seu nom es manté també constant, impertèrrita, esquivant totes les adversitats per poder posar en mans dels borriolencs i les borriolenques, un any més, un nou número de *La Botalària*. I, certament i per desgràcia, cal dir que les adversitats no disminueixen sinó que sembla van en augment. Tant d'empeus com el Tossal es troba el Trinquet de Borriol, anterior local de la nostra associació. I diguem anterior, perquè fa ja any i mig que l'Ajuntament del poble pel qual treballem ens va notificar que havíem d'abandonar-lo (encara conservem el document, per si algú el demana, datat del juliol de 2000) pel seu immediat enderrocament ja en eixa època es preconitzava la imminent construcció d'un nou trinquet.

Malgrat això, des d'aquell moment em seguit publicant allò que consideràvem era un bé del poble i, per tant, mereixia la pena perdre part del nostre temps per mantenir-lo viu. Una revista oberta a tot el món i dirigida a l'espectre més ampli de borriolencs i borriolenques possible. A la vegada, un espai crític on la gent poguera opinar lliurement dels aspectes que creguera convenients o d'interès per a la resta dels seus veïns. Pensàvem i ho seguim fent que no podia ni devia ser el portaveu oficial de cap grup ni tendència com n'hi ha d'altres, de trenta canons, amb la lectura dels quals u considera que està llegint obres literàries tan fantàstiques com les ara afamades *Harry Potter* i *El Senyor dels Anells* juntes; en aquest sentit, mai em refusat un article de cap col·laborador.

Però bé, el Tossalet segueix viu, i esperem que pugui seguir durant molt de temps. I afortunadament, també la cultura del nostre poble mostra símptomes de vigor i fortalesa. Així, si fa ja més d'un any s'aconseguí una gran fita amb les V Jornades Culturals a la Plana de l'Arc, des de l'any passat ens em de fer ressó de l'aparició de 'Borriol Cultural', una plataforma que pretén treballar per la cultura del nostre poble, ajudant en allò que calga a les associacions borriolenques existents i, a la vegada, confeccionant i duent a terme activitats pròpies com les que van poder-se gaudir el passat mes de novembre. Com també em de mostrar la nostra alegria per l'aparició, per fi, d'un 'Club de Pilota' a Borriol.

En aquest número vostès podran trobar articles que considerem d'interès històric, bibliogràfic, d'actualitat, d'opinió i en general de moltes d'aquelles coses que afecten la vida diària dels veïns i veïnes del nostre poble. Des d'ací, una vegada més, no podem sinó agrair-los la fidelitat a aquesta que és la seua revista, així com mostrar cap als nostres col·laboradors i, en general, a totes aquelles persones que fan possible aquesta publicació, la seua tasca inapreciable. Sense cap més dilació, els desitgem que gaudisquen d'aquest nou número de *La Botalària*.

La Redacció

*La Pedra
a la
Serra
de
Borriol.*

Torna a nevar a Borriol

Ja feia molts anys que no nevava en cotes tan baixes i el passat 15 de desembre de 2001 la neu va arribar a les cases de Borriol.

Les muntanyes properes del Fraret, el Calvari, el Castell i el Molinàs, van aparéixer amb un tel blanc després de la nevada que va caure.

No cal dir que els punts més alts del terme també es van veure afectats per este fenomen, especialment la Serra, el Barranc Fondo i la Penya, però també la resta de sistemes muntanyencs, com la Botalària, el Tossal Roig, la Mola, la Talaia, les Solsides, el Morico, la Roca de la Dama i altres partides del terme.

Esperem poder gaudir prompte d'estes imatges tan nadalenques, ja que no acostuma a nevar amb freqüència al nostre poble. Molts xiquets i xiquetes han tingut l'ocasió de vore per primera vegada la neu a Borriol, sense haver de desplaçar-se al Penyagolosa o als Ports en temps hivernal.

Barranc Fondo

MASTER
CADENA

BAZAR LATORRE, C. B.

Plaza de la Torre, 45 B - Teléfono 964 32 11 72 - BORRIOL

Apareix el primer número de la revista de la Unió Musical Lira Borriolenca

 La Lira

NÚM. 0 SANTA CECILIA 2001 REVISTA EDITADA PER LA UNIÓN MUSICAL LIRA BORRIOLENCA

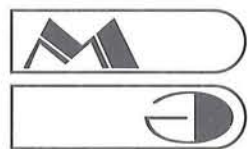

- Editorial
- Un any de molt treball
- Entrevistes a Ramon Sala i Josep Miquel Martínez

- Escola de Música
- Wagner i Beethoven
- Montañes i "Todo pasó"
- Passatemps

La Unió Musical Lira Borriolenca està d'enhora-bona perquè ha vist aparéixer el número 0 de la seua revista. Des de la Botalària seguirem animant iniciatives com esta, i més provinents d'una de les associacions més dinàmiques i importants en el teixit sociocultural borriolenc. Els convidem a llegir esta revista gratuïta que han elaborat de manera acurada els membres d'este grup de cara a les celebracions anuals de la seua patrona Santa Cecília. En el seu contingut es destaca que ha estat un any d'intens treball, de consolidació de l'escola de música, en què hem vist actuar al nou director, el jove Josep Miquel Martínez, que substitueix a qui ha encapçalat durant tants anys la Banda Municipal, Ramon Sala Fontseré. També han estat ells els amfitrions de la Trobada Comarcal de Bandes de Música, amb la presència de diverses bandes dels pobles veïns. Sense cap dubte, aconsellem a la gent de Borriol a que es facen socis de la Unió Musical Lira Borriolenca, ja que la música és cosa de tot un poble, i sense l'ajuda de tots no es podria tirar un projecte tant ambiciós. Des d'ací volem felicitar a Marga Ramos i a tota la Junta Directiva, així com al conjunt dels socis i col·laboradors per fer d'aquesta revista una realitat que delata el bon funcionament d'una gran societat.

BABILONI

MARMOLES Y GRANITOS
LAPIDAS - COCINAS - CUARTOS DE BAÑO

Avda. Zaragoza, s/n. - Tel. 964 32 17 91 - Tel. Part. 964 32 10 80 - 12190 BORRIOL (Castellón)

J. L. Andrés, S. L.

Avgda. Saragossa, 8-10 - Tels. 964 32 11 45 - 964 32 17 68 - BORRIOL

El Centre de Salut no és més que un Centre Auxiliar

Imatges de l'antic Quarter de la Guàrdia Civil

Diuem que una flor no fa estiu. Això és el que està passant amb el centre mèdic de Borriol, que en un principi ens van vendre com a Centre de Salut de Borriol, però que en la pràctica serà finalment un centre mèdic auxiliar, amb més poques competències que el de la Vall d'Alba i el del barri de Sant Agustí (Castelló).

Seguirem depenent d'altres pobles perquè som un poble de tercera divisió, a l'igual que ens ha passat amb l'institut. La incompetència administrativa de l'actual equip de govern municipal està deixant al poble de Borriol en una recesiva situació social, sanitària i educativa local que evidencia les carències formatives i la preparació d'aquesta gent per solucionar els problemes de tots, i no només els xanxullos interns.

Plaques del centre auxiliar

BREUS

Barracons a l'escola de Borriol

Un any més els xiquets de Borriol estan donant classes entre barracons, agreujant una situació insostenible que s'allarga des de fa poc més d'un parell d'anys. La nul·la actuació institucional i la poca ajuda prestada per l'Ajuntament de Borriol i per la Conselleria d'Educació són la tònica general del dia a dia. La col·laboració amb l'Associació de Pares i Mares d'Alumnes també se sosté en la corda fluixa, ja que aquesta associació ha rebut moltes poques ajudes, a diferència d'altres pobles. No els interessa l'educació dels nostres fills o què??? I damunt, seguim sense institut, perquè este ajuntament encara no s'ha enterat que el volum de població de Borriol és per a tindre un institut d'ESO, però com no han mogut ni un dit, això és el que tenim.

A finals del mes d'octubre alguns xiquets d'ESO que baixen a estudiar a Castelló, van ser obligats a agarrar l'autobús de línia normal d'Autos Mediterráneo perquè en l'autobús de l'ESO no cabien tots els xiquets de Borriol. Com a Borriol no tenim prou qualitat com a la Vall d'Alba i Cabanes, seguirem molts més anys sense tindre un institut d'ESO, a pesar de tindre quasi el doble d'habitants que aquests municipis.

L'Ajuntament de Borriol nega el saló d'actes per a fer conferències sobre la història del nostre poble

L'Associació Cultural "Borriol Cultural", integrada per destacades personalitats del món cívic i cultural borriolenc, així com per la majoria de mestres i professors de Borriol va sol·licitar a l'Ajuntament permís per poder dur endavant un cicle cultural de conferències i activitats educatives per a la nostra població. La sorpresa va arribar quan se'ls va contestar que no es podien fer les conferències. És la primera vegada que un Ajuntament democràtic en Borriol no deixa que els seus veïns puguin fer ús de les dependències municipals per dur a terme un acte cultural. Cap dels ajuntaments anteriors de Borriol, des del primer a l'últim, independentment del seu signe polític, havia manifestat aquest rebuig i manera autoritària d'actuar cap a la gent de Borriol. Els actes

finalment han tingut lloc a les instal·lacions del Col·legi Públic l'Hereu, un espai que a l'igual que l'ajuntament, és de tots els veïns del poble, sense distinció de colors.

Èxit de les VI Jornades Culturals a la Plana de l'Arc a Cabanes

Al llarg dels dies 20, 21 i 22 d'octubre de 2001 van tindre lloc a Cabanes les VI Jornades Culturals a la Plana de l'Arc, després d'haver-se celebrat en Borriol l'any 2000. L'alcalde de Cabanes, Artemio Siurana, del PP, va mostrar en tot moment interès per aquestes jornades i va donar tot el suport del seu ajuntament a aquesta celebració, ajudant als membres de la comissió en tot moment.

Creix de manera alarmant la violència en Borriol

A pesar d'haver augmentat la plantilla policial en Borriol, continuen creixent les agressions a la gent del poble, els robatoris i els desperfectes a mobiliari urbà i cotxes. Pensem que no ha valgut de res tindre més policies, perquè estan passant del tema i tenen por als qui duen a terme els altercats en el municipi. L'única notícia en què ha aparegut en titulars la policia de Borriol ha sigut per denunciar el tràfic de drogues. La gent de Borriol està farta que no es faça res per evitar aquests tipus de situacions i exigeixen una resposta institucional clara i ràpida per acabar amb la violència al nostre poble. Tots units contra els violents!

La setmana Cultural del 2001 va ser un fracàs

No n'hi havien tapets per a jugar a cartes, faltaven balons per jugar a futbol, hi havien nits sense cap acte programat, no es va fer cap excursió per als xiquets pel terme, etc. Estes i moltes altres van ser les deficiències en matèria cultural d'aquesta setmana de la joventut, a la qual sols queda afegir que facen vaquetes o una novillada per a impulsar la "cultura" nacional.

*Platos combinados
Aperitivos y granizados*

C/. Rey D. Jaime, 4 - Tel. 964 32 10 72 - 12190 BORRIOL

Bou mort a Borriol

Entre les notícies breus d'estos darrers mesos també trobem la mort del bou de festes, que recollia al Mediterráneo el nostre amic, company i col·laborador inestimable Vicente Alcañiz.

BORRIOL FIESTAS PATRONALES

Un toro muere por un corte de digestión antes de ser embolado. El animal ya fue exhibido por la tarde y los aficionados dicen que bebió mucha agua de la fuente.

VICENTE ALCAÑIZ BORRIOL

Los vecinos de Borriol se quedaron compuestos y sin toro. Sucedió en la madrugada del jueves cuando, después del concierto de Francisco, se iban a reanudar los actos taurinos. La comisión se trasladó a los toriles para embolar el toro y allí les esperaba la desagradable sorpresa: Cigarrito, marcado con el número nueve del hierro de Cortijoliva, yacía medio muerto en el suelo. Un corte de digestión parece que fue el dictamen del veterinario, según afirmó el concejal de Fiestas, Pablo Esteve.

El toro fue exhibido ya por la tarde dentro del programa de actos de las fiestas patronales de San

Bartolomé y San Roque. Según testigos presenciales, realizó una buena lidia al tiempo que bebió mucha agua de la fuente. Miembros de la comisión indicaron a Mediterráneo que cuando entraron en los toriles el animal "estaba tendido en el suelo, con la cabeza apoyada en la puerta del toril". Entonces le echaron agua para ver si podían reanimarle pero no respondió. Al final tuvieron que apuntillarlo dentro de los toriles. Cigarrito, aunque de la ganadería de Cortijoliva, fue adquirido en una finca de Onda, y se exhibió la tarde del miércoles en un descanso del XV Concurso de Ganaderías. Después se le reservó para esa misma noche, donde debía ser embolado sobre la 1.30 horas. Al pasar el triste suceso, la comisión acordó traer un toro del ganadero Serviliano Cervera, de Catí, que se emboló sobre las tres de la madrugada.

Según manifestó a este periódico el concejal de Fiestas, Pablo Esteve, la causa más probable que ocasionó la muerte del toro de Cortijoliva "es que sufrió un corte de digestión".

Podeu trobar més informació en:

[Http://es.groups.yahoo.com/group/fiestaspopulares/message/22](http://es.groups.yahoo.com/group/fiestaspopulares/message/22)

En l'apartat de breus ens hem volgut fer ressò del greu fet que ha passat entre la Policia Local de Borriol, que va ser notícia per temes de drogues en els principals diaris de tirada provincial i que està publicat en diverses pàgines d'internet. Hem volgut reproduir la notícia tal i com figurava en l'article del Levante de Castelló. Podeu trobar més informació en internet, en les pàgines que vos indiquem al final, així com consultant el propi periòdic en format paper i on line.

Un policía local de Borriol roba cuatro plantas de marihuana que debía custodiar

Enviado el Domingo, 09 septiembre a las 15:19:48 de solocannabis

Levante de Castelló, Castelló.

El coordinador de la policía local de Borriol (Castelló) fue detenido el jueves por sustraer cuatro plantas de marihuana que debía vigilar para descubrir quién era el propietario. Según los testigos con los que ha hablado este periódico, el agente tenía pensado consumir la droga.

El funcionario estaba custodiando un campo de Borriol con 14 plantas de marihuana de un metro y medio de altura cada una. Cortó cuatro, las cargó en el maletero de su vehículo, según ha informado Diario de Valencia, y se marchó. Llegó al retén de policía y estacionó allí. La Guardia Civil de Vilafamés, encargada del caso, esperó a que regresara a su coche para sorprenderle in fraganti. Al parecer fue así. El jueves por la noche, el policía era arrestado por un supuesto delito contra la salud pública. Según confesó, la droga era para consumo propio.

Por su parte, el alcalde de Borriol, Adelino Santamaría, manifestó ayer que desconocía el incidente: «Oficialmente no tengo ninguna noticia al respecto».

Més informació en:

<http://www.solocannabis.com/article.php?sid=203>

<http://www.levante-emv.es/levhoy0199/sucesos/5Sucesos.html>

Entre les notícies que hem recollit d'internet sobre Borriol, també ens ha fet prou de gràcia aquesta, que parla del que va succeir amb un ramat d'ovelles mentre se celebrava la Marató i Mitja.

Por un par de ovejas

Por Juan Aduara Segarra.

En la pasada edición de la "Marató i Mitja" fui testigo de uno de los acontecimientos más divertidos que he vivido en los últimos años.

Me encontraba en Borriol, iniciando el camino que une esta localidad con las estribaciones de la sierra del Mollet. En uno de los cruces una pareja de la Guardia Civil, controlaba que la prueba discurriera sin ningún incidente, los coches esperaban pacientemente en el cruce que la "serpiente multicolor", acabase de transitar por la vía de servicio de la carretera de Borriol. De repente, de un corral próximo apareció un pastor que dirigiéndose a la Guardia Civil les informo de su intención de sacar sus ovejas a pastar, ante lo que la Guardia civil le respondió, que tuviese un poco de paciencia ya que en unos minutos, la vía quedaría libre. El pastor respondió que ni "Marato i Mitja", ni "ost.....", que aquello era una vía pecuaria y que allí mandaba él, y que sus ovejas tenían por costumbre salir a pastar a

las 8:00 y que él no tenía la culpa de que una banda de "grillaos" les diera por ir andando a San Juan de Peñagolosa, habiendo coches, autobuses y "amotos". La Guardia Civil le insistió en que con un poco de cooperación entre todos, unos llegarían hasta Peñagolosa, y las ovejas se podrían alimentar en unos

minutos, iniciando una discusión que poco a poco fue subiendo de tono. Él gritó que tenía la solución para acelerar el paso de los senderistas, que iba a dar suelta a los dos mastines que tenía en el corral, y que ya vería la Guardia Civil como se despejaba el camino. Uno de los civiles trataba de sujetar al hombre, que dichas estas palabras se dirigía raudo hacia el portón del corral para dar suelta a los canes, mientras que el otro le comunicaba que por mucho que fuera vía pecuaria, lo detendría por resistencia a la autoridad. Aunque con la voz baja confesaba que detenerlo solo serviría para continuar la bronca en el cuartelillo, al mismo tiempo que juraba en hebreo por tener este tipo de problemas. Los ánimos se fueron calmando, hasta que, de repente, cual Miura furioso, por el portón del corral apareció la mujer del pastor, que provista de un prominente garrote y a grito pelado empezó a difundir a los cuatro vientos que aquello era una vía pecuaria y que allí mandaba ella. En una arrancada arremetió contra su marido al que tildo de "desangrado", por no defender con suficiente ahínco su dominio sobre la vía, contra la policía por estar al servicio de cuatro "niños de papa" que no tenían otra cosa que hacer un sábado por la mañana, mientras sus ovejas esperaban hambrientas en el corral, y contra todos los participantes, a los que tildó de "banda de malfainers", que al ser desconocedores del evento observaban a una señora que vestida de negro, garrote en mano que gritaba que sus ovejas aun no habían salido a pastar, ante lo que algún cachondo respondía que las suyas tampoco, que hoy les tocaba Biomanan. La policía le volvió a decir que se calmara o que acabaría en el cuartelillo, a lo que ella contestó de nuevo, que tenía dos mastines en el corral y que si alguien le tocaba un pelo, daría suelta a los dos perros.... Afortunadamente los últimos participantes atravesaron el cruce... y las ovejas pudieron salir finalmente al prado. Toda una experiencia.

Podeu trobar esta noticia en internet, a la següent adreça:

http://www.csnatura.com/tu_opinion/ind_opinion.asp?clave=ovejas

S'enderroquen molts masets de la Vall i l'Assut per fer la nova carretera

El pas de la nova autovia de la Plana, en el tram que enllaça Borriol nord amb la Pobla Tornesa, ha modificat substancialment el paisatge rural borriolenc. Mai en la història de l'home en el nostre terme, havien hagut uns canvis en l'entorn tan repentins. En pocs mesos, algunes partides com la Vall, l'Assut, Sant Vicent, les Costes de la Pobla i moltes altres, han canviat els seus paisatges: nombrosos masets enderrocats (alguns d'ells amb centenars d'anys de presència), desaparició d'algunes ventes antigues que estaven a la vora de la carretera, repercussió al patrimoni cultural i històric (pas de la via augusta, sénies del riu Sec, etc.), aquestes són algunes de les mutacions que ha patit el terme de Borriol en el seu corredor cap a les terres de l'interior del Maestrat. En un futur caldrà analitzar quin ha estat l'impacte mediambiental i quin ha estat el preu que ens ha tocat pagar pel pas de l'autovia i aleshores podrem veure què és el que hi ha de positiu i què és el que hi ha de negatiu.

Camí de l'Assut

Placa de l'Autovia de la Plana

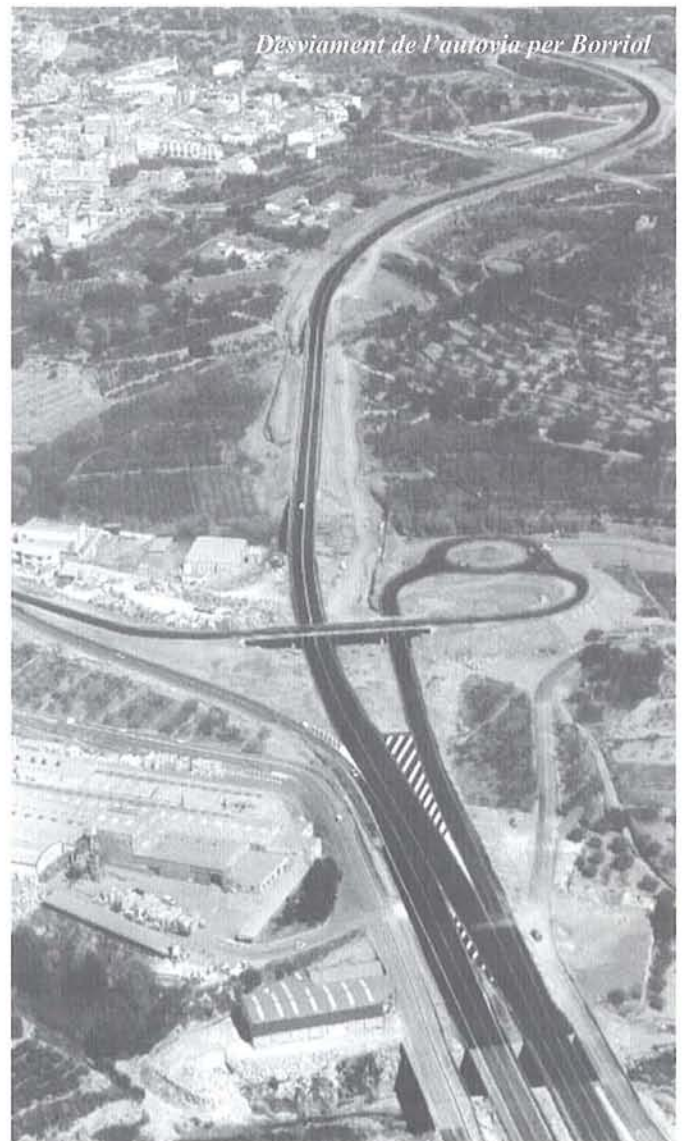

Eixida de l'Assut

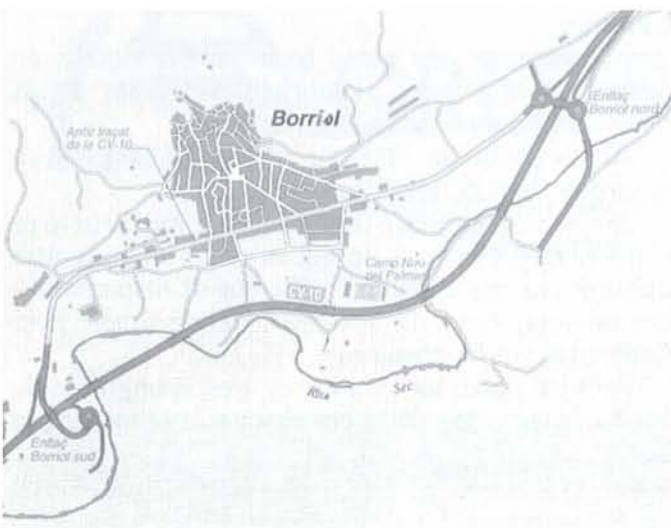
Accés a la carretera de La Coma

Pont del riu Sec per Borriol

Desviament de l'autovia per Borriol

Jo sóc de Borriol

*Campanar
de Borriol
des del "Camet"*

Diuem que quan Cristòfol Colom va arribar a Amèrica, ja hi havia un borriolenc esperant-lo. I és que la gent de Borriol no parem, allà on vas segur que et trobes amb algú del poble. En som poquets però ens menegem moltíssim.

L'essència d'un poble. Les seues costums, la seua gent, les seues característiques climàtiques, la seua ubicació geogràfica, la seua cultura, i tantes altres coses que fan d'un poble especial i únic. I Borriol n'és un.

En les coses que té Borriol!!! Qui no ha passejat pel seu terme, que ens ofereix eixos paratges meravellosos. Qui no ha begut mai de l'aigua de la Botlària. Qui no s'ha comprat una "xuxeria" en el kiosc de Pepito. Qui no ha menjat eixes figues albardaes de Sant Antoni. O ha anat de romeria a Sant Vicent. I tantes coses més que ens fan ser de Borriol.

Ara no tot és tant bonic.

No sé com en un poble, en este cas el nostre, es poden permetre certes actuacions, tant a nivell polític com a nivell social.

Només cal que passeges qualsevol dia pel "camí de baix" (C/ Sant Antoni) i tindràs el plaer de sentir tot un repertori de certa música estrident que et toca escoltar t'agrade o no. Que li peguen a algú a la porta del pub, no passe res, eixim tots que hi ha espectacle, però i prendre part, noo!! S'està millor mirant. Només algú va intentar ajudar, pero la resta com si hagueren pagat una entrada per al teatre. I la policia ??? Quan arriba la Guàrdia Civil ja és tart.

I si per poc atropellen al teu fill quant estava

jugant a la porta de casa? T'aguantes, montes un ciri i poc més. Davant el sentiment d'importència poc és pot fer. No pots fer res perquè pareix ser que no tens qui et defense.

O quan no t'obrin el Saló d'actes de l'ajuntament, saló públic al servei de tots, perquè no hi ha suficient plantilla.

I si destrossen el patrimoni borriolenc, tampoc passa res, total això està passat de moda, urbanitzem, urbanitzem, i ... com en el programa de Joan Monleón "... a guanyar diners, on estan on estan, a guanyar diners...".

Allí tenim el museu, pràcticament parat, per falta de diners, o ganes. Però dupliquem el pressupost de festes, que a la gent eixa setmana se'ls ha de tenir contents.

I l'educació, més val ni tocar-la, els xiquets en classes pre-fabricades, i l'educació per adults, si vols pots anar a Castelló perquè ací no hi ha.

Podria continuar i fer una llista més llarga, però per a què. Tampoc serviria de molt.

Ja que sé que tot açò sona molt pessimista, però és com ho veig. Per part de qui es tenen que prendre mesures per posar solució? Crec que és responsabilitat de tots, però dit així és concretar molt poc. Cadascú el que li pertoque.

Però tot i això sóc de Borriol, i estic orgullosa de ser-ho, pero cada volta em costa més recordar per què.

Nati Alcañiz Gascó
(Article d'opinió)

¿Donen confiança els partits polítics del nostre poble?

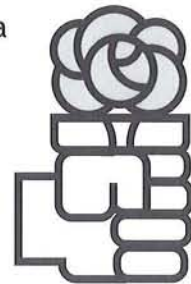
Fem-nos aquesta pregunta. Penseu que dos forces polítiques tal com són el Partit Popular i el Partit Socialista aconseguiran traure profit de les seues contínues picabaralles?, us parle de l'últim número de la revista *La Font*. Indignació és la paraula adequada per a expressar el que vaig sentir al llegir les postures que mostren cara al seu poble tots dos partits polítics, ja que només es preocupen de tirar-se bales enverinades els uns als altres i deixen de banda qualsevol tipus de problema que vaja amb el poble. Mentre tots dos partits discuteixen com si foren xiquets, discutint per un caramel (que per a ells este caramel és arribar al poder del nostre poble) la gent del poble segueix estant en nostres condicions culturals precàries.

A vore senyors polítics, la vila de Borriol amb quasi 5.000 habitants potser siga la vergonya de la província de Castelló, tan sols hi ha que veure com pobles amb molts menys habitants i amb molt menys prestigi que Borriol, estan dotats de cases de cultura, escoles amb condicions per a una òptima ensenyança i poliesportius. A més d'açò no pensen vostés que comptant en el poble

amb un grup de música (que acaba de treure un cd al mercat) i una banda en plena alça (que no té un local adequat per a assajar) es podrien promoure activitats culturals, tant musicals, com tradicionals com és la pilota valenciana, aquesta

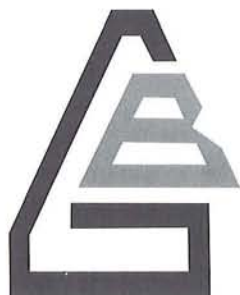
última amb la recent creació d'una associació d'aquest esport per part de gent del poble (i que fou refusada per l'ajuntament quan li proposaren fer una partida de pilota dins de les festes d'agost passades). La veritat és que no sé, tal volta vostés senyors polítics no veuen tot açò? , tal volta estan tant cegats en tirar-se dels pèls per ser d'un color o d'un altre? , crec que deuriem de deixar de banda les seues diferències i començar a treballar pel poble, a donar suport a totes les persones i organitzacions que sí fan pel poble, entre les quals s'obliden les diferències, ja que sols hi ha una finalitat, fer el bé per al poble, i no jugar com ho fan vostés amb la nostra benvolguda vila. Per finalitzar, només dir-los una cosa: pensen en el que estan fent, pensen que vostés duen l'administració econòmica, social i cultural d'aquest poble, i que aquest poble es mereix molt més que uns simples "tira i afluixa" entre els seus respectius partits.

Els convide a abandonar ja aquesta postura de xiquets, i a que no vegem el poder com un caramel al qual s'ha d'arribar obsessionadament per a enriquir-se.

M'agradaria que vegeren el poder com la responsabilitat corresponent per representar el poble en el qual vivim, amb la dignitat que es mereix, cosa que no hi ha en l'actualitat.

Panxito (20463245 - F)

GRES BABILONI, S. L.

Materiales de Construcción - Goteo - Azulejos y Pavimentos
Balaustres - Celosías - Columnas y Piedras

Ctra. Morella, Km. 7'9 - Tel. 964 32 15 25 - Fax 964 32 10 33 - 12190 BORRIOL (Castellón)

“Dimes i diretes”

Avui en dia, quan més avanços tenim en la societat, més els usem en contra nostra. Per a què s'usa la televisió? Per a omplir un buit en la nostra vida? I quins són els programes més vists? Potser aquells que contenen les intimitats de la gent famosa i la que no ho és.

Quin és el motiu d'aquest èxit? En la meua opinió, la gent té un buit en la seua vida que precisa omplir-lo amb la vida i emocions dels demés, per això, si és precis inventen calúmnies per poder parlar-les i comentar-les.

La gent individualment raona, però el “populatxo” no, hi ha prou en que un desaprensiu vulga encendre a algú per a que el cremen.

No entenc per més que vulga, quant de desemparats, buits, i falta d'emocions d'una “persona” per a fer això.

Amb açò faig entendre i raonar (cosa que s'ha deixat de fer) que no tot el que es diu i es llig és veritat; ja que les paraules se les endú el vent i el paper és molt sofrit!

Ja està bé que uns determinats manipuladors intenten controlar, inclòs dir el que es té que pensar.

Dit açò; on acaba la llibertat d'expressió i on comença la cobertura legal de l'implicat? No cal

Homes al carrer del Rajolar

anar molt lluny per trobar un dimoni dins de cada persona! i “a buen entendedor ... pocas palabran bastan”.

Robert Valls Falomir

MATERIALS DE CONSTRUCCIÓ
JOSE LUIS BABILONI, S. L.

Partida Rabosero, s/n. - Tels. 964 32 11 90 - Part. 964 32 16 29 - BORRIOL

DOS CARAJILLOS!

Ves per on que, l'altre dia, després de dinar, vaig anar al *Tropo* a fer-me un cafenet. I quina sorpresa la meua quan allí, sentat a la barra, vaig trobar-me amb el *bruixot* de la Joquera. Ja sabeu, eixa pintura rupestre que té l'honor de ser el borriolenc més antic i il·lustre del nostre poble. Al principi em va costar reconèixer-lo. Estava com borrós, quasi ja ni es veia.

En apropar-me, em va sorprendre la cara que feia. Semblava vindre de la guerra: la roba esgarrada en mil trossos, ple de pols de cap a peus i amb uns ulls perduts, grisos, sense esperança.

– Dos carajillos va dir, amb un fil de veu que denotava tristesa.

Sorprès pel seu aspecte m'hi vaig adreçar a preguntar qué li passava.

– Bon dia, bruixot.

Em veure que no em responia vaig cridar amb més força:

– Bon dia, bruixot !!

– Ui, perdona home, no t'havia vist. És que, mira, tant de barrenar a la pedrera del costat de casa que em pense que tinc els pàmpols inutilitzats per sempre. No sentiria, ni que la tinguera a sobre, a la Banda tocant *Amparito Roca*.

– Si que et veig fotut, sí. I d'on vens tot fet una piltrafa? vaig inquirir preocupat.

– Res, mira, ja t'ho he dit, de casa. Si és que alló és un infern, només es respira terra. Ahora de dinar només he de guisar la carn, perquè entre pols i pedres ja tinc la menestra.

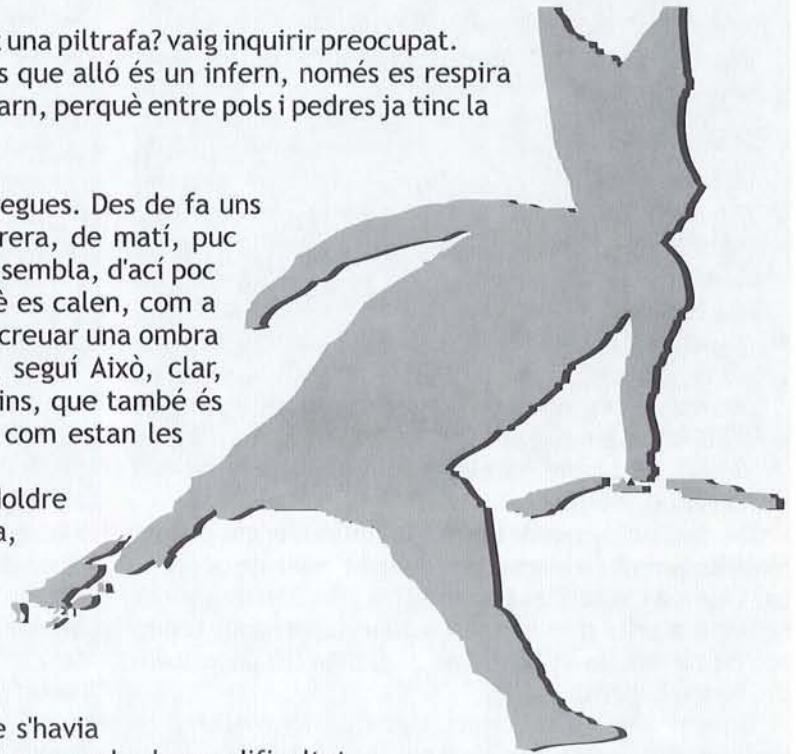
– Osti tú, sí que ho veig mal!

– Tampoc és tot dolent, mira, no t'ho cregues. Des de fa uns anys, per exemple que, gràcies a la pedrera, de matí, puc veure la sortida del sol per la mar. I, pel que sembla, d'ací poc veuré també el poble, tot és qüestió de què es calen, com a molt, una o dues muntanyes més en això va creuar una ombra pel seu rostre, i amb veu més poc ferma seguí Això, clar, sempre que no s'enduguen ma casa i a mi dins, que també és probable que passe un dia o un altre tal i com estan les coses. Però, qué anem a fer?

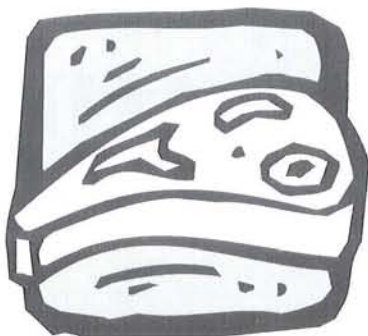
Tant resignat el vaig veure que em van doldre molt les seues paraules. Mentre em despedia, el *bruixot* va beure's els dos carajillos d'un sol glop. Sí senyors, sí, d'un sol glop! Després va pagar, va alçar-se i tombant d'un costat a un altre va sortir del local.

Tot just en eixe moment entrava un conill del Molinàs. Anava amb muletes es veu que s'havia trencat una pota, així que va arribar a la barra amb alguna dificultat. Després d'aclarar-se la veu i demanar l'atenció de la cambrera va xiuxiuejar:

Dos carajillos.

Xavi Andreu

CARNICERIA - CHARCUTERIA

ESCRIG

**EMBUTIDOS CASEROS - FABRICACION PROPIA
GRACIAS POR SU COMPRA**

C/. Colón, 2 - Tel. 964 32 14 48 - Móvil 619 85 75 54 - BORRIOL (Castellón)

Funciona correctament la Policia local

Funciona correctament la policia local al nostre poble? Crec que és una pregunta que ens deuriem de fer els borriolencs, ja que passant alguns actes que ens inviten a reflexionar al voltant de l'eficàcia de la policia local.

Fa més o menys un any, la corporació local va dotar de més mitjans humans i materials a la policia local amb la intenció de potenciar i millorar la seguretat ciutadana. Així ho va anunciar als quatre vents l'equip de govern per mitjà del butlletí informatiu de la Font. Però, realment s'ha complert este objectiu? En opinió meua es pot dir rotundament que no. A més, també es pot afirmar que la Policia Local no funciona correctament o no funciona com realment deuria de funcionar a nivell extern i intern. Anem per parts:

En primer lloc, crec que l'augment del personal de la Policia Local no ha servit per a què la delinqüència al nostre poble haja desaparegut. Molt al contrari. Cada dia en Borriol hi ha més droga i els robatoris van en augment. A més, cada dos per tres, ens trobem amb escenes que són més bé típiques dels Estats Units. M'explique: Són ja vàries les vegades que he vist per la nit als agents de la Guàrdia Civil perseguint a delinqüents del poble que tots sabem qui són-. No cal posar exemples, perquè han sigut diversos els agredits del poble amb la immunitat dels delinqüents. No és la primera volta que un veí nostre és agredit. I davant aquests fets, a on està la Policia Local? Bé, els agents locals sempre arriben tard i mai estan al lloc adequat.

En conclusió, que a Borriol la delinqüència és una realitat que va en augment, fet que deuria de preocupar i molt a l'autoritat governativa. Tot Borriol sencer demana a crits que es faça alguna cosa i tots tenen por de dir-ho. Ja és hora que algú diga les coses com són i done la cara!

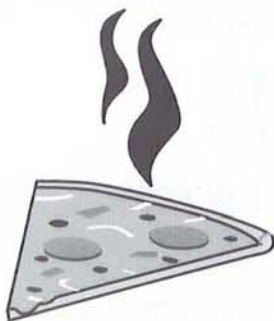
Davant d'estos fets tots ens tindriem de fer la següent reflexió: La corporació local va dotar, en el seu moment, de més personal i material al cos de la Policia Local creient que així la delinqüència disminuiria, i en canvi, en l'actualitat, este fenomen va en augment. És del tot evident que falla alguna cosa. En opinió meua crec que els policies locals o bé són uns incompetents o bé actuen d'una forma totalment

incorrecta. La veritat és que dóna esta impressió i m'explique: Per una part, de tots és ben sabut que la majoria dels agents que formen el cos municipal de la Policia Local són interins, ja que encara no han superat les oposicions corresponents. Arreglats estem si les persones que ens tenen que protegir de les drogues, robatoris, agressions, etc. No estan suficientment preparades i qualificades. Borriol és un poble que va en augment a nivell d'habitants i necessita uns agents ben preparats i en experiència. El que no necessita realment són uns agents que encara no són agents.

Per la seua part, la manera d'actuar dels agents locals és del tot vergonyosa. I és que en un interval molt curt de temps s'han produït uns fets que ens inviten a "malpensar" al voltant d'este cos municipal. Primer: fa poc de temps hem tingut notícies que un agent de la Policia Local va ser detingut per posseir una quantitat considerable de droga. Realment sobra fer algun comentari sobre aquest fet, ja que el tema per sí mateix ho diu tot. Com és possible que els mateixos policies siguen els delinqüents??!! La veritat és que una persona que té una responsabilitat tant gran com la d'erradicar la violència i la delinqüència no pot donar esta imatge davant els propis ciutadans. És del tot inadmissible que un comportament d'este tipus siga el d'un agent local!!! Segon: Este estiu passat al Garito dels Quintos va passar un fet lamentable per part..., saben de qui??? Bingo!!! Han encertat: de dos policies locals (per a variar). Els dos agents van entrar al Garito espantant a la gent sense cap tipus de consideració (es devien pensar que eren John Wayne actuant com a Sheriff) i un d'ells va reaccionar de la següent manera davant la recriminació d'un jove: "Vols vore tu com et pegue dos hòsties". Realment deplorable!!! Tercer: Vàries persones del municipi han tingut l'ocasió de vore com davant de Bancaixa la "xusma" del poble es repartia la droga. Sense comentaris. I jo em pregunte: Què fan els agents mentre estan de guàrdia???

Esperem, pel bé de tots els ciutadans d'este poble que el senyor alcalde prenga nota d'estes denúncies que a través d'este article s'estan posant de manifest.

20731591-P

PIZZERIA BON PROFFIT
LES MILLORS PIZZES

AV. SARAGOSSA - BORRIOL

El sereno de Borriol

Mariano Babiloni Andreu, conegut com el tio Mariano "el Sereno" va ser un personatge molt peculiar entre els anys 1936-60. Va treballar com a ajudant de "casa de la vila de Borriol" durant aquesta època.

Era el sereno, una activitat desapareguda avui en dia, i va ser també l'enterrador. Tocava l'alba i donava corda al rellotge del campanar. Tocava el vol, netejava la Font, l'Abeurador i els Llavadors, ajudava a l'agutzil i feia de pregoner.

Va ser també l'emblanquinador del poble.

El tio Mariano eixia a les 12 de la nit i cantava des d'aquesta hora fins a les 5 de la matinada tots els quarts, les mitges i les hores.

Mariano Babiloni Andreu

Panadería - Pastelería **GARGALLO**

C/. Honda, 2 - Tel. 964 32 10 31
Avda. Zaragoza, 96
12190 BORRIOL (Castellón)

Bocatería Avenida

ESPECIALIDAD EN BOCADILLOS Y PLATOS COMBINADOS

Avenida Zaragoza, 72 - Tel. 964 322 188 - BORRIOL

Una aproximació bibliogràfica borriolenca

La Bibliografia es defineix, segons el Diccionari de Bibliologia de Martínez de Sousa, com un catàleg o llista d'obres i documents referents a un autor o una matèria, per consegüent es considera com una font d'informació de primer ordre. Per a recollir la bibliografia publicada sobre Borriol hem consultat diversos catàlegs i índexs de revistes. Aquest llistat que a continuació presentem no arreplega tot el que s'ha publicat sobre Borriol, sinó només hem seleccionat algunes de les obres més representatives i hem establert un ordre cronològic per a dita relació.

L'any 1795 es publicava a Madrid l'obra d'Antoni Josep Cavanilles: *Observaciones sobre Historia Natural, Geografía, Agricultura, Población y frutos del Reyno de Valencia*. Aquest autor descriu

com pocs el paisatge i relació de fruits que hi havia a Borriol a finals del segle XVIII. Aquesta obra de Cavanilles es va reeditar l'any 1991 per la Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Castellón i recentment ha tornat a estar publicada per Bancaja en 4 volums.

Però realment és a partir de la meitat del segle XIX quan més apareixen informacions bibliogràfiques sobre el nostre poble. Pascual Madoz publicava el *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de Alicante, Castellón y Valencia*.

Aquest llibre es va reeditar l'any 1982 i la segona edició, el 1987 per la Institució Alfons el Magnànim.

L'any 1868 també s'escribia a Madrid per diversos autors la *Crónica General de España o sea Historia ilustrada y descriptiva de sus provincias* i la crònica corresponent a la província de Castelló la va efectuar Adolfo Miralles de Imperial on només en unes línies comentava sobre Borriol:

"Debe ser villa muy antigua, pues se ven en ella muchas ruinas y trozos de columnas del tiempo de los cartagineses y romanos. Esta situada al pié de un cerro en donde se conservan los restos de un castillo, y tiene 2.835 habitantes"

Pocs anys després de l'aparició de la Crònica, concretament l'any 1873 apareixia a Castelló l'obra de Bernardo Mundina Milallave: *Historia, geografía y estadística de la provincia de Castellón*, on es descriu molt somerament la geografia, història i el caràcter dels borriolencs. Va ser reeditada, l'any 1988, per la

Primer número de La Botalària. Any 1997

Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Castellón.

Una altra obra que cal esmentar i que va aparèixer a finals del segle XIX és el *Libro de la provincia de Castellón* del cronista de la ciutat de la Plana, Juan Antonio Balbás Cruz, on fa un repàs de tots els pobles de la província i a l'igual que el seu antecessor tractà la mateixa temàtica. Aquest llibre es va tornar a publicar l'any 1987 per la Caja de Ahorros de Castellón.

L'any 1896, Carlos Llinás, publica a Castelló la seua obra. *Castellón y su provincia: noticias históricas, geográficas y estadísticas: guía oficial y sumario industrial y mercantil*.

Ja entrats al segle XX, l'any 1902, eixia a la llum, a Tortosa, l'obra del rector Fernando Miralles Meseguer: *Guía del Obispado de Tortosa:*

Geografía, Historia y Estadística. Descripción detallada de cada uno de los pueblos que componen dicho obispado. Aquest llibre ens proporciona una descripció detallada de Borriol de l'època. Aquest autor ens facilita la situació, edificis (església, ermites de Sant Vicent i el Calvari...) educació, indústria, caràcter, usos i costums, història, etc del nostre poble.

La impremta Forcada de Castelló fou l'encarregada de publicar el premi dels Jocs Florals de 1906 que va recaure en Enrique Perales Vilar. *Historia de Castellón y Geografía de su provincia* on només cita a Borriol; "Borriol, villa a 7 kilometros de Castellón con 3.213 habitantes" En un altre apartat del llibre esmenta les mines de calamina que hi havien a Borriol.

L'any 1913 es publicava a Barcelona l'obra de Carlos Sarthou Carreres. *Geografía General del Reino de Valencia*, obra que consta de 3 volums i un d'ells està dedicat a la província de Castelló. També segueix la mateixa estructura que els llibres que hem citat anteriorment tant en la presentació per temàtiques (història, geografia, indústria, costums...) com per la distribució o agrupació del pobles per partits judicials. Però el llibre del vilarealenc Sarthou inclou fotografies i planol de carrers del nostre poble, cosa que mai s'havia produït fins aquesta data. Aquest llibre també el va reeditar, l'any 1989, la Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Castellón

A partir de 1920 quan es publica el *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* en aqueix primer

número apareix un article arqueològic de Borriol que va ser realitzat per l'inspector d'ensenyament Juan José Senent. A partir d'aquesta data fins l'any 1992 en aquesta revista podem comptabilitzar prop de 20 articles referits a Borriol. cal esmentar els treballs de Juan Bautista Porcar Ripollés que en la seua sèrie: Excursions i recerques arqueològiques va escriure sobre el Borriol prehistòric, la cultura ibera a Borriol i la pintura rupestre de la Joquera. També un altre autor molt prolífic fou Àngel Sánchez Gozalbo que va recollir i transcriure les Cartes Pobles de Borriol.

L'any 1984 la Societat Castellonenca de Cultura publicava: *Borriol en el umbral de la Plana*, de Salvador Babiloni Tena, llibre que recull la geografia, geologia, història, festes i costums del nostre poble.

Dotze anys després de la aparició del llibre de Babiloni, el Col·legi d'Aparelladors de Castelló publicava una monografia específicament de Borriol. *La piedra de Borriol* de Angel Miguel Pitarch Roig, on es fa un estudi geomorfològic de les nostres pedreres i de la pedra coneguda com Borriol.

En febrer de l'any 2000 va tenir lloc la commemoració del 750 aniversari de la Carta Poble, i entre un dels actes cal assenyalar la presentació del llibre de Vicent García Edo. *Las Cartas Puebla de Borriol* que va ser editat per la Diputació. En octubre d'aquest mateix any, Borriol va ser seu de les V Jornades culturals a la Plana de l'Arc on es varen presentar 4 publicacions en suport paper i una en suport CD-ROM.

Entre aquestes publicacions estan:

Caminant per Borriol. Obra de diversos autors i descriu tres rutes, amb fotografies i plans del terme..

Les Aparellades de Sant Antoni. És un catàleg de l'exposició d'aparellades de Borriol i d'altres pobles del nostre entorn.

Dolços de Borriol. Recull una relació de dolços i pastissos locals, on a part de les fotografies es realitza una descripció de les receptes.

Un home que no enganya. Sant Bartomeu a l'art castellanenc. Aquest llibret es el resultat de l'exposició d'art religiós que va tenir lloc a l'església de Sant Bartomeu de Borriol.

Borriol Clic @ Clic. CD-Rom interactiu sobre Borriol.

Pel que fa a les publicacions periòdiques o revistes locals de Borriol cal indicar en primer lloc, seguint un

ordre d'aparició, *Cominells*, que va nàixer com a portaveu de l'Associació Cultural Nueva Jerusalem. El primer número va aparèixer en agost de 1975 i en la seua editorial "Despertar" ens deia:

"Por eso hoy nace COMINELLS, una publicación genuinamente borriolense y pensada para los borriolenses [...] sus páginas intentaremos que sea el vehículo sincero y formal de nuestras inquietudes y realidades, el portavoz amigo que informará sobre cuanto considere de interés, noticiario local, historia, folklore, demografía, economía, deportes, agricultura..."

En desembre de 1985 apareixia el *Boletín de Información Municipal* (B.I.M) que preveia una periodicitat trimestral.

Aquesta publicació donava a conèixer els acords plenaris i altres informacions de caire municipal. Actualment, ja no existeix.

En la tardor de 1997 eixia el número 0 de la revista *BOTALARIA*, que portava per títol: *Borriol, un poble entre barrancs*. Aquesta publicació es editada per l'Associació Cultural Tossal de l'Assut i fins ara s'han publicat 6 números.

L'any 1999 naixia una altra revista: *LA FONT* editada per l'Ajuntament de Borriol. Té una periodicitat semestral; fins ara s'han publicat 5 números.

CONSIDERACIONES FINALES

1.La major part de referències bibliogràfiques que trobem sobre

Borriol són articles de revista o parts reduïdes de capítols de llibres.

2. Els diversos llibres publicats, amb notícies de Borriol, a finals del segle XIX i de principis del segle XX presenten continguts molt semblants (història, geografia, costums...) i en alguns casos repeteixen el mateix text. Com ja hem comentat anteriorment la distribució dels pobles es presenta per partits judicials.

3. Per últim cal assenyalar la labor elogiada realitzada per la ja extingida *Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Castellón* que va reeditar gran part de les obres de la nostra província (llibres de Mundina, Sarthou, Cavanilles...) i per consegüent va divulgar i difondre aquest fons bibliogràfic patrimonial.

Vicent Falomir Delcampo
Castelló, desembre de 2001

Número 4 de "La Font"

La Panderola i el tren de Borriol cap a l'interior

La Panderola per terres de la Plana

Este article pretén mostrar unes pinzellades històriques i antropològiques de l'existència del ferrocarril a les nostres terres, primerament de La Panderola, el trenet que creuava les principals plantacions cítriques castellonenques, i després del projecte fallit de construcció d'un ferrocarril per l'interior de la província de Castelló, que passaria per Borriol, la Pobla Tornesa i altres pobles dels corredors centrals fins comunicar la nostra regió amb l'Aragó.

El ferrocarril a les terres del nord valencià va tindre el major exponent en La Panderola, un trenet de via estreta que va nàixer a finals del segle XIX, que connectava Onda i el Grau de Castelló, a més de passar per altres pobles de la comarca de la Plana, com Castelló, Vila-real, Burriana i Almassora. Va rebre eixe nom perquè la seua màquina de vapor era de color negre i el seu transcórrer era lent i irregular, a imatge i semblança d'un escarbat. Prestà els seus serveis als habitants de la zona des de 1888 fins a 1963.

La creació de la via ferroviària per terres castellonenques es va deure fonamentalment a l'auge del comerç de la taronja en els pobles de la Plana, a més

La carretera a principis del segle XX

del pes agrícola general de la comarca. De seguida es va comprendre que calia millorar les infraestructures en matèria de transports, dotant el servei de més rapidesa i eficiència per al desenvolupament de les exportacions, a l'hora que es comunicaven els centres econòmics i comercials més importants de la rodalia. Hi haurà nombrosos projectes per a connectar pobles i ciutats per al comerç de mercaderies. A banda del traçat inicial, a partir de 1907 s'obrirà al públic el Ferrocarril Econòmic de Vila-real al Grau de Burriana com un ramal del Tramvia d'Onda al Grau de Castelló. També apareix un altre projecte el 1906 d'un

tramvia elèctric des del Grau de Castelló fins a la Vall d'Uixó, que passaria per Castelló, Almassora, Vila-real, Burriana, Nules i la Vilavella, que no s'acabaria mai de concretar.

Ja entrat el segle XX La Panderola va anar perdent el seu apogeu inicial, i així cap al 1931 va estar a punt de desaparèixer si no haguera sigut per la intervenció de l'Estat. Entre altres motius estava la competència directa del transport de carretera i el desenvolupament d'altres sistemes de transport més innovadors. Les conteses de la guerra civil van impedir també la seua electrificació, la qual cosa va repercutir negativament a la reconversió d'este mitjà de

CASTESAN

TENDA D'ARTESANIA - PRODUCTES NATURALS I ECOLÒGICS

AV. SARAGOSSA, 13 - TEL./FAX 964 32 20 61 - BORRIOL

Estació d'Onda

locomoció. Amb tot, va durar unes dècades més, i el 1963 va desaparèixer per sempre de les vies de la Plana, quedant com a testimoni el record en la memòria de tots els castellonencs, que van saber immortalitzar amb diverses mostres fotogràfiques i alguna mostra etnogràfica com la cançó "De Castelló a Almassora".

De Castelló a Almassora

De Castelló a Almassora

Xim-pum tracatrac

De Castelló a Almassora

Xim-pum tracatrac

Va un tren que vola leré

Va un tren que vola leré

Va un tren que vola leré leré leré leré

Va un tren que vola leré leré

I per això li diuen

Xim-pum tracatrac

I per això li diuen

Xim-pum tracatrac

La Panderola leré

La Panderola leré

La Panderola leré leré leré leré

La Panderola leré leré

Ara que ja no vola

Xim-pum tracatrac

Ara que ja no vola

Xim-pum tracatrac

Està al "Paseo" leré

Està al "Paseo" leré

Està al "Paseo" leré leré leré leré

Està al "Paseo" leré leré

El tren que volien fer passar per Borriol

Al nostre poble la Panderola no es va plantejar que arribara mai, per moltes diverses raons i per causes evidents: ni Borriol tenia un paper econòmic substancialment important en el conjunt comarcal ni la seua producció agrària de cítrics era d'allò més important. Els primers cultius de taronges a Borriol van aparèixer poc més tard que als pobles tarongers per

excel·lència, però el relleu accidentat i muntanyós del nostre terme no va permetre substituir els cultius del secà tradicional mediterrani de la garrofa i l'olivera per aquest fruit provinent de l'orient llunyà. De seguida, el cultiu cítricol borriolenc va començar a ocupar les zones més planes i fèrtils del terme, aquelles situades a les dues bandes del riu Sec, un espai que ocupen encara en l'actualitat. També podem parlar de l'expansió de la taronja local a altres indrets del terme com és el cas del Barranc de les Ermites, a la finca del Mas de Julian, un model peculiar en el conjunt local borriolenc.

Així, La Panderola mai va veure ni de prop el seu interès en passar per Borriol, senzillament perquè no érem una zona superproductora com Vila-real, Almassora, Burriana o el mateix Castelló. Però si La Panderola no captà mai l'atenció de Borriol, sí que ho va fer un projecte datat de 1931 que volia interconnectar Castelló i la Plana amb les terres de l'Aragó, fins a Saragossa. Basant-se en l'actual traçat de la carretera comarcal, en vies de reconversió a l'autovia de la Plana, es va sol·licitar la creació d'una línia de ferrocarril que poguera unir el port del Grau de Castelló amb Saragossa, i que passara per zones importants en altres productes agrícoles d'interior. El que es pretenia era dotar a l'interior d'un tren que equiparara en igualtat d'oportu-

HORNO Y PANADERIA

J. Silverio Babiloni

ESPECIALIDAD EN COCAS Y ROLLOS

Virgilio Oñate Gil, 20
Tel. 964 321 107
12190 BORRIOL

Muebles Capdevila

Avda. Saragossa, 108 - 110 - Tel. 964 32 14 31 - Fax 964 32 18 01 - 12190 BORRIOL

La Panderola al seu pas per Almassora

*Edifici
de
l'Estació
de
Castelló*

La Panderola al seu pas per Castelló

nitats a les terres més allunyades de la costa. El per què no es va dur a terme pot ser degut a que econòmicament no els va ser convincent, encara que va ser, sense dubte, un projecte que hauria canviat de manera substancial el paisatge i l'economia de molts pobles de la província. Necessàriament, la gent hagué d'emigrar des d'estes zones cap a la puixant comarca de la Plana, que estava en ple apogeu agrícola a finals del segle XIX i principis del XX i en permanent afloriment industrial a partir de mitjans de la passada centúria. Els pobles de l'interior van començar a perdre població els primers anys del segle XX i no han parat de fer-ho fins a l'actualitat, entre altres causes, a la poca eixida laboral i pel poc dinamisme econòmic d'eixes zones, que mai han gaudit d'un projecte ambiciós d'intent d'atur d'aquest procés regressiu, per part de les institucions gubernamentals. Potser amb la consolidació del projecte ferroviari per Borriol i l'interior hauria canviat la recessió i hauria permés que molts pobles no es vegeren en la ruina social i econòmica d'estos temps postmoderns.

Paradoxalment, i de manera relativa, en l'actualitat, la sobresaturació industrial de la comarca de la Plana, ha invertit el procés envers altres zones d'interior, i avui en dia ens trobem amb un puixant desenvolupament econòmic en zones com el Pla de l'Arc, que havien perdut des d'antuvi pes demogràfic.

LOTERIAS ADMON. BORRIOL

Ximen Pérez d'Arenos, 3
Teléfono 964 32 14 82
12190 BORRIOL

Tanmateix, l'àrea de la Plana ha perdut en gran mesura aquella cohesió entre els pobles més importants que hi havia mentre va durar La Panderola, malgrat el seu dinamisme industrial i comercial.

Recorregut del ferrocarril de l'interior per terres de la província de Castelló.

En arribar a Sorita, el tren entraria a l'Aragó pel poble d'Aiguaviva, fent cap a Alcanyís i d'allí a Saragossa.

El recorregut del ferrocarril de l'interior, que volia enllaçar la capital de la Plana amb Saragossa i mai va ser dut a terme, hauria eixit del Grau de Castelló i es dirigiria cap a la ciutat i a partir d'ací prendria direcció cap a Borriol, seguint la carretera actual fins a la Poble Tornesa. Des d'ací es dirigiria a La Barona, l'Ermita de Sant Pau (Albocàsser), Venta de la Punta, Ares del Maestrat per la Canyada a Cinctorres, Sorita, Aiguaviva, Mas de les Mates i Calanda, per a

unir-se a la carretera d'Alcanyís a Saragossa, un recorregut que hauria travessat les terres del Maestrat i els Ports, així com altres pobles d'interior. El projecte no va ser materialitzat, però sense cap dubte, hauria canviat de manera important l'aspecte dels nostres pobles i hauria condicionat en part el devenir d'algunes economies d'interior.

J. Cristian Linares Bayo

Informació consultada

- Petició de projecte ferroviari per l'interior castellonenc. (Camba de Comerç, Indústria i Navegació de Castelló).
- Un tren que ja no vola. La Panderola.* Crònica de la memòria. Levante de Castelló, 10 de desembre de 2000.
- Els primers anys de la "Panderola" (1887-1910).* Raül Pons. Cadafal setembre 2000.
- Enllaç electrònic:
<http://vilareal.com/cadafal/setembre00/elsprimersanysdelapanderola.htm>
- Ortells Chabrera, V.: *Conseqüències urbanes del traçat de La Panderola a les ciutats de la Plana*, en Revista Millars, XII, UJI, Castelló, 1994
- Almassora en blanc i negre.
<http://www.cajarural.com/almassora/almasbn/pande.htm>
<http://www.cajarural.com/almassora/almasbn/indicebn.htm>
- Un estudio vincula la falta de cohesión de la Plana con la desaparición de la Panderola (Levante de Castellón, 26/02/2001)
<http://www.uji.es/com/revista/200102/26/5989.pdf>
- Onda. Costumbres y tradiciones.
<http://www.audiogil.es/alumnos/fbrun/tradiciones.htm>

Guarderia-Ludoteca
EL cole de Naní
Tu jardín de infancia

C/. Colón, 14 - Tfn. 964 32 10 77 - Borriol 12190

- ♥ Celebración de cumpleaños
- ♥ Amplio horario y atención
- ♥ Asistencia gabinete de psicólogos y logopedia
- ♥ División en grupos reducidos según edades
- ♥ Ludoteca por horas
- ♥ Abierto sábados
- ♥ Actividades extra escolares (dibujo, teatro, música)

La sublevació de la font de 1960

Una font és un element de cohesió i punt de trobada entre les persones d'un poble. En algunes ocasions ha passat totalment al contrari. Açó és el que passar a Borriol, quan la majoria dels veïns van posar el poble en situació de toc de queda, al enterar-se que els volien llevar la font de la plaça, alimentada pel manantial d'unes mines properes al poble, les Mines del Misteri.

Segons la informació avalada per Carmen Portolés ("Carmen la Catxuxa"), amb la vinguda de l'aigua corrent a les cases, l'alcalde que hi havia en eixe moment, Lorenzo Ramírez, va decidir llevar la font per a replegar la seua aigua en una gran bassa, des d'on es repartiria, per mitjà d'unes rudimentàries séquies a xicotets dipòsits que es van construir a les cases. El repartiment es feia cada 4 o 5 dies, tenint dret els veïns a aproximadament una hora d'aigua.

Els problemes van aparèixer ben prompte: aquest sistema era totalment insalubre, ja que si abans, amb la font, l'aigua estava en moviment, amb el sistema de dipòsits estava estancada. Febres malteses i principis de tifus aparegueren ràpid i féren créixer el malestar cap a aquest projecte.

L'altra causa de l'esmenat malestar va estar en què molts veïns tenien terrenys a la partida de l'Horta Novella, i si es llevava l'aigua per dur-la al poble, les hortes se secaven. Per tant, fóren els propietaris de les hortes, doblement afectats, els qui encapçalaven aquestes propostes. Entre ells trobaríem noms com Carles Santamaria Artola (Carlets) o la mateixa Carmen Portolés Ramos.

El conflicte materialitzat va aparèixer el dia 28 de Maig de 1960, quan un 98% del poble va eixir al carrer. L'alcalde va cridar al governador, dient que s'havia produït un sublevació carlista i que urgentment pujaren les forces d'ordre públic. Exèrcit i Guàrdia civil actuaren de manera molt violenta, apuntant fins i tot a la cara d'algunes persones que hi havia allí, amb els seus fusells.

La sorpresa va ser del Governador, quan en arribar al poble, els habitants el reberen amb vítols i aplaudiments. Aleshores és quan es va adonar que allí no passava res. L'alcalde va eixir per un corredor que va formar tota la multitud que allí estava i l'increpava. Per la seua seguretat personal, va demanar dormir a l'antiga caserna de la Guàrdia Civil. Va eixir el dia

següent. Mentrestant, la Guàrdia civil, seguia posant multes als caps de la revolta. Algunes que es recorden serien les del tio Pasqual "el Xaire" i Benjamín de Molins, de 25.000 pessetes cadascuna. Altres com Carles Santamaria Artola o Carmen Portolés Ramos, a més de la multa, són amenaçats de desterrament a l'illa de Fernando Poo, fet que al ser persones molt volgudes al poble

La Font a principis del segle XXI

fa que la indignació siga màxima i s'intenta fer tot el que es pot per tal que no es produeca aquest fet. Seran les bones influències de diverses persones, les que faran que es demostre davant del ministre de justícia, que tot ha estat injust i que es retiren les multes.

Per a contrastar aquesta versió subjectiva, podem observar també la versió oficial, també subjectiva, ja que estàvem en l'època franquista.

Literalment, l'acta del ple de l'Ajuntament de Borriol del 28 de maig de 1960 diu:

"En la villa de Borriol, a veintiocho de Mayo de mil novecientos sesenta, siendo las veintidós horas del día expresado, previa convocatoria al efecto se reúne el. Ayuntamiento Pleno, cuyos nombres al margen se expresan (Alcalde presidente: Lorenzo Ramírez. Vocales: Carlos Pauner Bou, José Portolés Soler, José Portolés Soler, José Andreu Valls, Julián Esteve Pascual, José Rubio Cabedo, José Castellano Blasco, Cristobal Aragón Torres, José P. Castellano Rubio. Secretario habilitado: Eliseo Tena Climent), bajo la presidencia del Sr. Alcalde D. Lorenzo Ramírez Cabedo, asistidos del Secretario Habilitado Sr. Tena, en su salón de sesiones, con el fin de celebrar la

presente sesión extraordinaria, para tratar del siguiente Orden del Día:

-Dar cuenta de las Obras de Reparación de la casa Ayuntamiento .

-Estudio sobre saneamiento y distribución del agua adomicilio.

-Varios.

Con motivo de haberse presentado un motín en la plazuela de la Iglesia enfrente de la Casa Ayuntamiento y calles adyacentes por gran parte del vecindario, al parecer enterados de que el Ayuntamiento celebraba sesión, el Sr Alcalde tuvo que recurrir al Sr. Comadante para disolverlo, cuyo propósito no pudo conseguir con la fuerza del Puesto pidió refuerzos de la Comandancia de Castellón, dando conocimiento al propio al propio tiempo el Sr. Alcalde al Excmo. Sr. Gobernador Civil de tales hechos, personándose seguidamente Fuerzas de la Guardia Civil al mando del Ilmo. Sr. Coronel, haciendo igualmente acto de presencia el Ilmo. Sr. Gobernador Civil y debido a la desagradable situación y de conformidad con la entrevista o intervención del Excmo. Sr. Gobernador con una Comisión de Regantes de la Huerta Novella, se acordó solicitar de la Confederación Hidrográfica del Júcar la suspen-

sión inmediata de las Obras que en su primera fase se están realizando y que por personal técnico de dicha confederación se afore el caudal de agua existente y demás estructuras sobre el particular y que se informe inmediatamente a la Primera Autoridad de la provincia .

Quedaron los otros asuntos que figuraban en el Orden del Día, pendientes de resolución y para tratar en la primera sesión.

En este estado se dio por terminado el acto siendo la una de la madrugada del día veintinueve firmando las presente acta los asistentes de todo lo cual como Secretario, certifico”.

(Signat pels membres de l'Ajuntament i rubricat amb el segell municipal)

Jutgen vostés mateixos quina és la versió de les dues que consideren més creïble. Esperem que amb aquest article puguem contribuir amb noves dades sobre la història recent del nostre poble, que ens ajuden a conèixer-nos un poc més.

Vicent Pallarés i Pascual

Documentació consultada.

-Acta del ple de l'Ajuntament de data de 28 de Maig de 1960.

-Entrevistes orals a Carmen Portoles Ramos i Carmen Pallarés Santamaría.

La Font
a principis
del
segle
XX.

SALÓ D'ESTETICA MARI LUZ

C/. Colón, 42 - Teléfon 964 32 11 58 - 12190 BORRIOL

ESPERANZA

Esperanza no es vivir de esperar, es empezar vida nueva, abrir el corazón, sentir que el pasado fue sólo quimera, que no habían flores en un jardín; la primavera estaba yerta, murió en una lluvia de besos asidos a cruel espera.

Esperanza es reír, llorar, vivir, sentir que la sangre acelera recorriendo el cuerpo, generando adrenalina, creando respuesta a tantas preguntas mudas que se quedaron detrás de mi puerta entreabierta por el miedo de no saber si eran o no correctas.

Esperanza es abrir los ojos y pensar con la mente despierta, mirar el cielo, descubrir el sol que a pesar de todo nos alimenta; él nunca dejó su cita aunque a veces muera una estrella; cada mañana hace su trayectoria, haciendo de eso fiesta.

Esperanza es soñar que aunque el hoy no es una buena apuesta, se tiene que seguir jugando, pues la vida es toda nuestra, nadie puede añadir ni quitar unas hojas a la violeta, ella nace con ellas, como nosotros lo hacemos de forma completa.

Esperanza es unir unas manos, rezar una oración directa, llegando a Dios a través de unas almas que quieran ser poetas, cantar ese bello canto al maor soñado, al amor que es fiesta, que surge de una mirada, de una complicidad de besos compuesta.

Esperanza es creer que aunque hoy lloren las nubes y estén quietas, mañana caminarán a buscar ese lucero en la mar abierta que quedó con la luna para pasear por unas olas entreabiertas, surcando un paisaje hermoso, divisándose a lo lejos una goleta.

Esperanza es no esperar flores, plantas, un jardín de azucenas, hacer lo que se siente, sentir lo que hacemos, vivir sin perdernos cada momento, cada bocanada de aire, cada susurro del viento que nos acerca al ciclo de esta frase, no llores, ríe, vive, estate contento.

Gràcies Doctor Sen

El fatídic 11 de setembre passat la Universitat Jaume I va tenir l'honor de fer Doctor Honoris Causa al professor Amartya K. Sen. Aquest científic social és una de les primeres autoritats mundials en el camp de l'economia. Va nàixer a l'Índia, l'any 1933. La seua formació i trajectòria acadèmica l'ha desenvolupada al seu país natal, a Anglaterra i als Estats Units d'Amèrica. Per resumir els seus mèrits hi ha prou a dir que ha estat nomenat doctor Honoris Causa per una trentena d'universitats de tot el món i que en 1998 va rebre el Premi Nobel d'Economia per la seua tasca investigadora en els camps del benestar, la justícia i el mercat. En

l'actualitat és professor a la prestigiosa Universitat de Harvard (Estats Units) i director del reconegut Trinity College de la Universitat de Cambridge (Gran Bretanya). Amb aquestes pinzellades queden clares dues qüestions: La seua incorporació al claustre de la UJI és un enriquiment per a tota la comunitat universitària i per les comarques de Castelló; la seua vàlua intel·lectual es mereixedora de la més sincera admiració.

L'acte oficial d'entrega del nomenament i dels atributs de tot nou doctor Honoris Causa de qualsevol institució d'ensenyament superior és molt

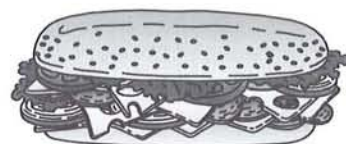
estricte i cerimoniós, però te una fase extraordinàriament intensa i emotiva, que és quant el personatge homenatgeat es dirigeix a tots els present, per acceptar i agrair la distinció i per demostrar que els seus coneixements l'han fet mereixedor de tan elevat consideració. Del discurs que ens va oferir el professor Sen, aquell matí aquí a la Plana, quant a Nova York encara no havia eixit el sol, hi ha un conjunt d'idees que, al nostre parer, han cobrat especial significació en l'actualitat, degut als vents que corren pel planeta Terra i que arriben a tots els racons de les comunitats humanes i del pensament de les persones. Com que crec que el millor regal que se li pot oferir a un

pensador és llegir els seus escrits, voldria que aquest fora el nostre xicotet present a un indi, del qual direm, copiant les paraules que Ana María Fuertes, Catedràtica d'Economia Aplicada de la UJI li va prodigar en la Laudatio, que "...la faceta que más me atrae como economista de la personalidad de Amartya K. Sen, es por encima de todas su compromiso con la ética económica y la igualdad y libertad de todos los hombres". Aquests són els motius que ens empenten a copiar els paràgrafs següents, trets de la seua lliçó magistral, titulada El futur i les nostres llibertats.

EL MOSSET

Plaça La Font, 16
12190 BORRIOL (Castelló)

"...el futur del món està íntimament connectat amb el futur de la llibertat en el món. I és així per dues raons distintes: la llibertat és tant un objectiu central com un mitjà determinant per al progrés. El que és crucial per al futur del món és el reforçament de diverses institucions que refermen la nostra llibertat econòmica, política, social i cultural. Necessitem una perspectiva integrada de la llibertat com a la clau del nostre futur, plantejament que tendeix a perdre's en els fragmentats debats sobre mercats, globalització, democràcies, oportunitats socials, difusió d'informació, comprensió internacional i altres temes importants. Tots són importants, però cal situar-los conjuntament en un context més ampli."

"Volem la llibertat de tenir les coses que voldríem tenir i de decidir per nosaltres mateixos quines coses ens resultes bones. Com a éssers humans adults, no volem que altres -uns 'guardians' designats- facen la selecció per nosaltres, o ens diguen quines són les coses que hauríem de considerar bones. En conseqüència, la llibertat és crucialment important com a objectiu,..."

"Veure la funció de la llibertat com a objectiu és sens dubte un bon punt de partida per a la nostra anàlisi. Però no hem d'aturar-nos aquí. La relació entre llibertat i progrés va molt més enllà de considerar la llibertat com a objectiu. La llibertat no és tan sols un objectiu primordial, també és el mitjà principal per enriquir les nostres vides. És així perquè la llibertat d'un tipus pot ser un mitjà molt efectiu per enfortir la llibertat d'altres tipus. El plantejament de la llibertat tant com a objectiu central com al mitjà més efectiu de progrés és el que mostra per què el futur del món és en un alt grau el futur de la llibertat en el món. La llibertat d'un tipus pot ser crucialment important per enfortir llibertats d'altres tipus, i diferents tipus de llibertat tendeixen a donar-se suport l'un a l'altre."

"La capacitat real d'una persona d'aconseguir les coses que valora pot estar influïda per oportunitats econòmiques, llibertats polítiques, facilitats socials com també per les condicions possibilitadores de bona salut, educació bàsica, i l'enconratjament i el conreu d'iniciatives. Aquestes oportunitats són, en gran mesura, mútuament complement-

àries, i tendeixen a reforçar l'abast i ús d'una i altra."

"A causa d'aquestes interconnexions els organismes lliures i sostenibles apareixen com a motor de desenvolupament generalment eficaç."

"Curiosament, la llibertat no és tan sols una de les idees més valorades, també és una de les més temudes."

"Tanmateix, voldria atrevir-me a suggerir que, en el context purament individual, no es dona sovint el cas que les persones temen la llibertat en les seues pròpies vides. Més aviat, els qui temen la llibertat tendeixen majoritàriament a témer la llibertat d'altres, com ara les classes baixes descontentes, les masses rurals agreujades, les dones descontentes que es queixen del 'lloc' que els ha estat assignat, el jovent rebel que es nega a ser submís i obedient, els dissidents decidits que protesten per l'ordre existent, i grups d'oposició que exigeixen mitjans de comunicació lliures i eleccions lliures. És sobretot 'la llibertat d'altres persones' la que ha preocupat típicament els comentaristes que escriuen contra la llibertat (que, tanmateix, no s'han oferit a renunciar a la seua). Això és aplicable als dirigents autòcrates, incloent-hi dictadors militars, i també a autoritaris intel·lectuals, comptant-hi molts líders de pensament que han lluitat de maneres diverses el que descriuen com a 'ordre', 'disciplina' o bé 'sacrifici necessari',..."

Després de l'acte acadèmic també sol ser costum complimentar al nou doctor compartint amb ell la taula i les vitualles. Quant estavem arribant al plat de les postres els mòbils van començar a bramar i ens assabentarem de les terrorífiques notícies que escopien les agències de comunicació. Al mig del menjador del Voramar ens van instal·lar un monitor de televisió, per que no donàvem crèdit el què ens deien els familiars, que des de les pantalles de les nostres llars també patien la mateixa esgarripança

La festa va acabar ben aviat i amb dolor: El professor Amartya Sen era el més consternat. Davant el seu nerviosisme qui estaven seguts a la seua vora li van preguntar. Ell va respondre que una part de la seua família vivia a la casa que té a Manhattan.

Joan Serafí Bernat

PAPERERIA I REGALS

Ximen Perez d'Arenos, 15
Tels. 964 32 11 26 - 964 32 17 14
12190 BORRIOL

125. Miguel Andreu "el bo", anys 30.
Propietat: Vicent Andreu.

126. Don José Gil, metge de Borriol, 1949.
Propietat: Josefina Vilarrocha.

127. Fent paret, inici anys 60. Ramon Bernad "de la toa", Ramon Salvador "gamell" i Vicent Vilarrocha "el saboquet".
Propietat: Vicent Vilarrocha.

128. Vestit de la comunió, mijtan anys 50. Vicent Peris "pataco", Vicent Vilarrocha "el saboquet", José Pauner "el cabrero" i José Llansola "Chimi". *Propietat: Vicent Vilarrocha.*

129. Sant Vicent de 1958. Elisa Blasco i Tonica Rubio. *Propietat: Tonica Rubio.*

130. Xiquetes de la Primera Comunió amb Mosén Angel al Camet, 1950. *Propietat: Tonica Rubio.*

131. Classe amb Don José Ramos, mitjan anys 60.

Propietat: Azucena Cano.

132. Borriolencs a Fontilles, c.1950. Vicent Santamaria, Antonio "tono", Dolorettes, Maria "la toa", Josefina "la lluca", Antonia "la monja", Ramonet "de campos", Carmen "de paleta", Tereseta "de Lluís", Rosario "de clavel", Dolorettes "la badunya", Mari Cruz, Doña Consuelo "la mestra", Dolores "del rosso", Doración, Antonieta "la jaumetona", Salvadora "del tio Benjamín", Carmen i Consuelo "les borrelles", Benjamín "de la tenda", Mª Dolores "l'andalusa", Rosita "fideli", José Ramón "de la taponeta", Carmen "la catxutxa", Maria Roc, Mercedes Reig, Anita "rompina", Carmencita "la de Fernando", Regineta Reig. *Propietat: Mª Cruz Ariño.*

133. Quintos del 64 (1), abans d'enramar la Font. Vicent "el serratinet", Vicent "el pataquet", Manolo "el poblati", Pepito "el ros", Pasqual Rubio, José María "el corretger", Juan Vicente "el serratino", Jaume "el lluco", Vicente "quiqueta", Vicent "el saboquet", Bertomeu "del nini" i Artemio "el de la Serra".

Propietat: Vicent Vilarrocha.

134. Quintos del 64 (2), deprés d'enramar la Font. Vicent "el serratinet", Vicent "el pataquet", Manolo "el poblati", Pepito "el ros", José María "el corretger", Juan Vicente "el serratino", Pasqual Rubio, Artemio "el de la Serra", Jaume "el lluco", Vicent "el saboquet", Vicente "quiqueta" i Bertomeu "del nini".

Propietat: Vicent Vilarrocha.

135. Dolores Bayo Ventura, 1945.
Propietat: Josefina Vilarrocha.

136. Quinto del 64. Vicent Vilarrocha "el saboquet".
Propietat: Vicent Vilarrocha.

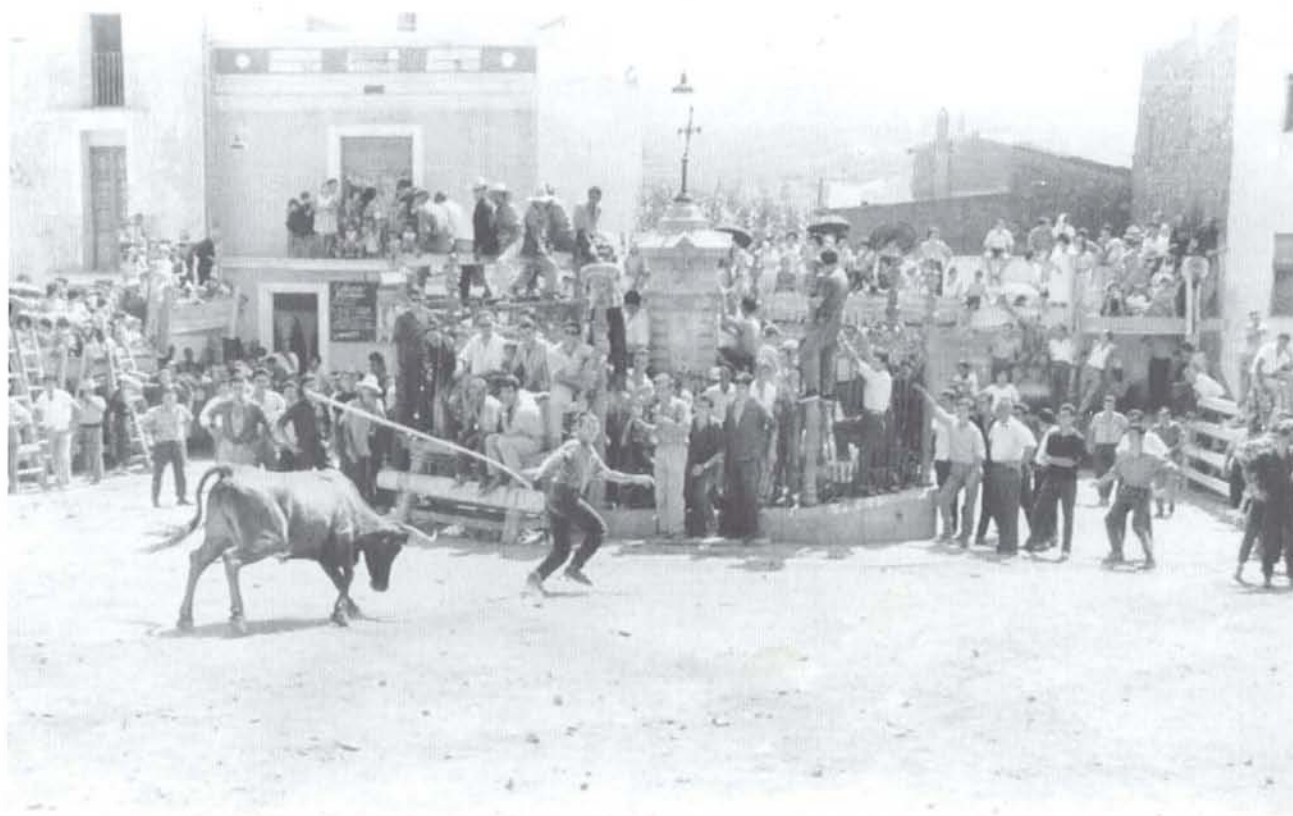
137. Abans de fer la paella, c.1950. Vicent "el valero", Pepito "la Cabrera", Maria "Domingo", Sentet "de Claret", Antonieta "la blanca", Antonieta "la carrenyeta", Manolita "la de la tia Filomena", Maria "saturnino", Teresita "la de Baiona", Lidia "la de Baiona", Julián "el peraire". *Propietat: Vicent Meseguer.*

138. Festes de Sant Cristòfol, 1952. Contxa "el rollero", Pepita "la maravilla" i Lidón "de panera". Propietat: Lola Falomir.

139. Inici anys 60. Trini "del polo" i Teresita "la barrusqueta". Propietat: Trini Miralles.

140. Bous a la plaça de la Font, anys 50.
Propietat: Delfin Traver.

141. A la vall, al masset del tio Rossero, c.1950. Pepe "el cabrero", Dolores, Manuel, Iván i Pepe "els cabreros", Manuel Ucher, Rosa "la panadera", Gasparet, Vicent "el roig" i Senteta "la rossera".
 Propietat: Vicent Meseguer.

142. Camí de Sant Vicent, 1960. Filiberto, Lola "la coloma", Doracioneta "la Cabrera", Trini "del polo", Teresita "la barrusqueta", Carmencita "la titorreta", Plàcida i Bertomeu "de Baiona".
 Propietat: Trini Miralles.

143. Juanito "el polo", Barcelona 1934.
Propietat: Trini Miralles.

144. Quart d'E.G.B., curs 1982-83. Miguel, Vicente Damián, Ana Belén, Reyes, Yolanda, Olivia, David, Verónica, Mari Ángeles i Mari Carmen "les gemes", Berta, Mari Carmen Olucha, Gemma, Victòria, Matias, Jaume, Vicente Marcos, Virginia Lloret, Nati, Tere Andreu, Tere, Israel, Noemi, Benjamín, Hermínio, Maria José, Mari Ángeles Sáez, Diana. *Propietat: Nati Alcañiz.*

145. Antònia Soler Balaguer "la Valera" i Vicent Meseguer "Vicentín" al carrer del Calvari. Any 1955. *Propietat: Juan Meseguer Soler "el Valero".*

146. Tonica Camino a la barana del barranc de les Bèsties, actual avinguda Saragossa, al costat del bar de Navarret. Any 1950. *Propietat: Tonica Camino.*

U N I T S P E R
B A N C A I X A

Units pel passat - Units pel futur - Units per
esta terra - Units pels somnis - Units pel
treball - Units per les festes - Units pel paisatge
Units per l'esforç - Units pel calor - Units per
Bancaixa - Units pel futur - Units per Bancaixa.

BANCAIXA

Caixa d'Estalris de València, Castelló i Alacant

LA MONEDETA D'OR DE LLEI

Antigament, i d'això ja fa prou anys, acirculaven per Espanya les monedes de plata. Hi havia monedes de 50 cèntims, d'una pesseta, 1 pessetó i el duro, totes de plata de gran qualitat. També estaven les monedes de coure: el "Xavo", que equivalia a 10 cèntims; la "Perra", que eren 5 cèntims i, finalment les monedes de 2 cèntims i d'1 cèntim. Amb el temps i l'ús diari aquestes monedes es posaven negres, ja que el seu color inicial no era aquest sinó d'una tonalitat daurada molt brillant.

Estava un dia el "Xavo" traent-se el brill quan se li va arrimar la "perra" i li va dir:

-Veig que estàs traent brill a la teua imatge. Vas a alguna festa?

-Sí, i tu també deuries de traure't brill, anem a un concert i hem de guanyar

-Toblides de la plata? Elles tenen més valor que nosaltres.

-Sí, però nosaltres tenim més brill i hem de guanyar.

I en això van sentir una veueta a les seues

esquenes que els va dir:

-Aneu a una festa? Em dixeu que vaja amb vosaltres.

El "Xavo" es va girar i va vore una monedeta molt brillant, però molt xicoteta, i espentat per l'enveja i la cobdicia personal, d'una manotada la va tirar en terra. La monedeta va a caure en un toll que hi havia al carrer, on va quedar sumergida en el fang.

Passat algun temps, a poc a poc, la monedeta va anar levant-se el fang de damunt i va tornar a brillar com abans, aquella monedeta "d'or de llei".

Quantes vegades ocorre açò en la vida real? A algunes persones de bon cor, per la seua senzillesa i falta d'orgull els tiren fang damunt, però passat algun temps aquelles persones amb el seu exemple i el bon fer també van levant-se el fang de damunt i tornen a lluir com abans, perquè com la monedeta, també són "d'or de llei".

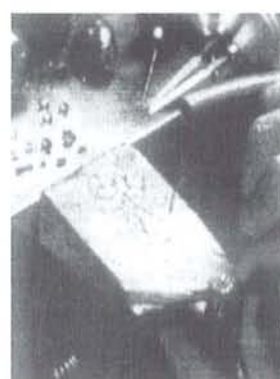
Josefina Vilarrocha

Paco Zaragoza

Taller y Joyería

C/. Hereu, 2 - Tel. 964 32 11 82 - 12190 Borriol (Castellón)

DISCO BAR

TROPPÒ

El teu lloc preferit

Av. Saragossa, 72 - Tel. 964 32 17 76 - 12190 BORRIOL

BAR
PAUET

**ESPECIALITAT EN ESMORÇARS
I TAPES VARIADES**

Av. Saragossa, 77 - Telèfon 964 32 11 41 - BORRIOL

No em toques LOU!!!

Ara li toca a la LOU. Tot el territori mobilitzat. Manifestacions, declaracions, classes al carrer, fins i tot certes actuacions com les despullades integrals en Màlaga... Qualsevol cosa que cride l'atenció a la resta de la societat, per fer-los saber de les injustícies que es cometien.

Els passats mesos d'octubre, novembre i en este de desembre, el tema d'actualitat entre la població universitària, tot i que afecta a més gent, és la Llei Orgànica de les Universitats. Multitudinàries manifestacions arreu del territori espanyol. Encara que alguna ministra diga que "... no es para tanto". Quan un fet posa en alerta a tanta gent serà per algun motiu.

Pero sabem per què ens manifestem? Clar, com ara està de moda anar de "mani", tots al carrer. Què bé, no hi ha classe! És l'excusa perfecta. Però anar a la mani no ho és tot. Cal estar informat. Ben informat.

Este article només és una aproximació al tema, al final podràs trobar referències on dirigir-te per conèixer bé el tema que estem tractant.

Sabem què és la LOU?

La LOU és la Llei Orgànica de les Universitats, és un document que regula el funcionament intern de totes les Universitats del territori espanyol. Va ser aprovada pel Congrés dels Diputats el 31 d'octubre i va entrar al Senat el 6 de novembre.

Pero anem a informar-nos més.

Pilar del Castillo

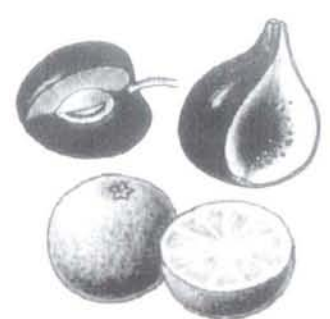
QUÈ ÉS LA LLEI ORGÀNICA D'UNA UNIVERSITAT?

"...És la regla o disposició que organitza o constitueix a aquesta com a corporació pública, organisme descentralitzat de l'Estat, dotada amb personalitat jurídica i patrimoni propi, encarregada d'atendre al servei de l'educació superior mitjançant l'impartiment de la docència, la promoció de la investigació i la difusió de la cultura. En la llei cal que queden establertes les finalitats de les institució, la estructura i jerarquia dels seus òrgans de govern, la forma com està integrada per a complir amb les seues funcions, la composició i la font del seu patrimoni i dels seus recursos econòmics; la manera com cal administrar-se i els seus drets, exempcions i altres privilegis que se li atorguen..."

Ara es vol fer una nova llei que implique a totes les universitats, dictada des del

Universitaris de la Jaume I a Madrid

Frutas y Verduras LA FONT Paquita

govern central. Els aspectes més controvertits són els canvis a nivell de: òrgans de govern, selecció del professorat, permanència dels actuals rectors i la participació estudiantil.

Dels textos llegits, els punts en els quals coincideixen la majoria que es posiciona front a que ens suposaria la Llei són:

- Mancança d'una pla de finançament.
  - Pèrdua de l'autonomia universitària.
  - Potència els òrgans jeràrquics i unipersonals, front als democràtics interns.
  - Impideix i precaritzza la carrera docent i del personal d'administració i Serveis (PAS).
  - Margina i enfronta al PAS i als estudiants en el òrgans de govern.
  - Regularitza un sistema d'accés que afavoreix la privatització de l'ensenyament superior.
  - Els beneficis de la investigació pública (revertiran) únicament, en l'empresa privada.
  - És una contrareforma que suposa un pas arrere en el camí cap a una Universitat Pública, democràtica i socialment justa.
- Pots trobar el document íntegre del Projecte de Llei en el butlletí Oficial de les

Corts Generals del 31 de juliol de 2001. Num. 45-1. I formar-te la teua pròpia opinió.

Adreces d'internet on pots tobar més informació:

* Ficant la paraula clau LOU en qualsevol buscador (eresmas, terra, google, ...) t'apareixeran moltes pàgines on es parla d'aquest tema. D'aquestes es podrien destacar:

<http://www.uniovi.es/noticias/LOU>

<http://www.uab.es/lou>

<http://www.geocities.com/cenlib2000/autonomia>

<http://www.uma.es/lou>

<http://www.elmundo.es/especiales/2001/10/sociedad/educcio>

etc...

Ja es parla en temes europeus, i de la Espanya europea. Ja sabem que una societat digna cal que s'adapte als canvis socials, econòmics i culturals, cal evolucionar. Però d'una manera igual per a tots, ja que no sé perquè sempre s'acaba beneficiant als mateixos. Si la universitat també ha d'assumir aquest repte de renovació, és l'òrgan amb més coneixements per a fer-ho correctament, pero si comencem a afegir-li interessos polítics, començarem també amb la manipulació política. Quan això passa el que menys importa és l'usuari últim, tot i que aquesta Llei afecta a tots els estaments representats en la Universitat, els més perjudicats, els alumnes universitaris.

Així que, no em toques LOU!!! INFORMA'T!!!

Nati Alcañiz Gascó

VIP'S

jeans

Castelló

HOME i DONA

Plaça Peixcateria, 7, 8 i 9 - Tel. 964 22 82 94 - 12001 CASTELLÓ

Per què visc a Borriol? Perquè m'agrada

Són bastants els borriolencs que m'han demanat per què un home que, com jo, procedia de Barcelona, en jubilar-se va decidir viure a Borriol? I jo em pregunto: Per què se n'estranyen, si tots ells proclamen que aquest poble és meravellós?

Doncs bé, jo, després d'una vida molt intensa, volia viure en un lloc petit, bell i acollidor. Per tant, per gran, Barcelona no em valia. Podia anar a Palma, d'on sóc i on hi tenia casa, però, aquesta ciutat, feta malbé per un turisme sense control, ja no era la que vaig deixar el 1960. D'altra banda, el paisatge de Borriol em recordava molts indrets de Mallorca. També els cultius: oliveres, ametllers, garrovers... I la llengua era la mateixa -i qui pensi que aquestes paraules son un menyspreu a altres parles o un cant al nacionalisme, va ben errat-. Els meus avis paterns, eren valencià i catalana; els materns, mallorquí i eivissenc; i la meua dona i jo, castellanenca i mallorquí; i tots ens hem entés sense canviar de llengua. Tots els arguments exposats, sembla que no són prou convincents per a certs borriolencs, que diuen que si visc a Borriol, és perquè m'expulsaren de Barcelona.

D'on dimonis s'hauran tret aquesta falòmia? Hi ha algú que me'n pugui donar clarícia? Només és per curiositat, perquè aquesta nova m'ha fet molta gràcia. A mi, mai m'han expulsat d'enlloc. Ara bé, sí que, a Barcelona, em vaig haver d'amagar de la policia quan, en vida d'en Franco, lluitava contra la dictadura. Sóc una persona senzilla i no m'agrada fer ostentació de res. Encara no fa un any, vaig haver d'escure un article al diari *Balears* rebutjant els elogis que en la mateixa publicació m'havia dedicat un conegut. Mal no he anat per la vida presumint de res. Ni de bo, ja que només m'he proposat actuar d'acord amb la meua consciència. Tampoc no m'agrada el poder, i quan a la vista de les primeres eleccions municipals democràtiques, tothom em feia alcalde de Sant Joan Despí, vaig renunciar a presentar-m'hi. El meu partit d'aleshores, el Psuc, però, tingué

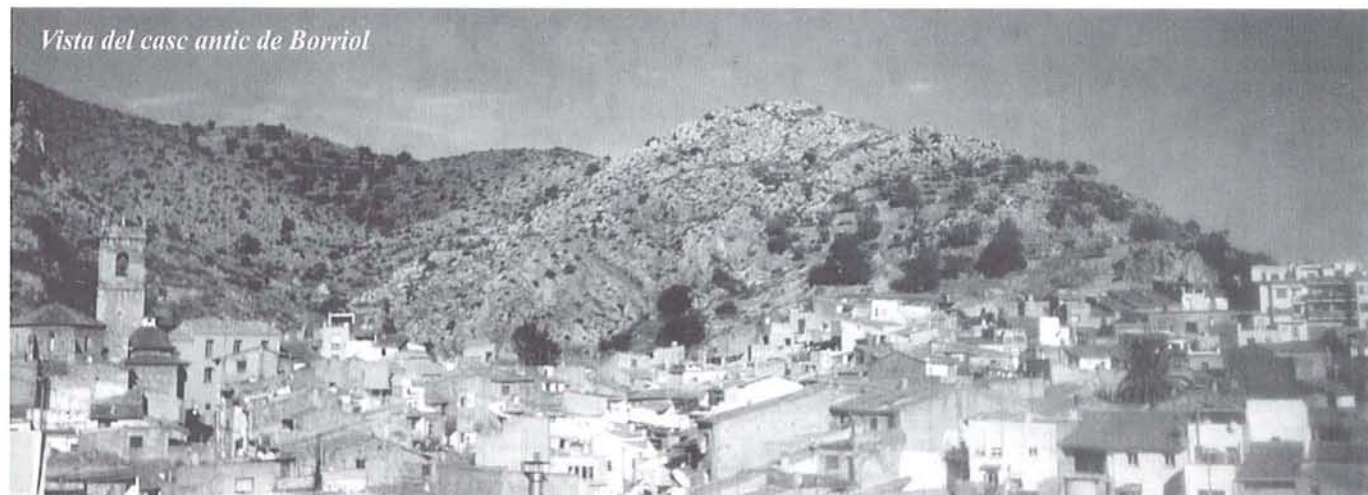

Carrer del Palau

l'encert d'acceptar la meua proposta, la de l'enginyer Carles Riba, qui, a mes d'estar molt ben preparat, és un dels homes mes honorats que he conegut. I ho va demostrar: va ser un alcalde immillorable.

I ara, juro al sofert lector d'aquest article, que no el tornaré a avorrir mai més contant les meves batalletes. És molt mes interessant i profitós el treball callat dels xics i xiques que fan *La Botalaria*, als quals encoratjo a seguir endavant, també amb les seves crítiques, perquè de gent que es complau contemplant-se el melic, en sobra.

Joan Soler i Antich

Vista del casc antic de Borriol

Si mor la llengua, mor el país

Per conèixer la repressió de la nostra llengua, hem de retrocedir a les tropes de Felip V quan ens ocuparen militarment i ens derrotaren en la batalla d'Almansa, imposant-nos el Decret de la Nova Planta, pel qual començà l'espanyolització del país; aquesta fou molt forta i a tots els nivells, des d'aleshores ha hagut imposició del castellà a la nostra terra.

L'altre moment en què la repressió va ser molt dura fou durant els quaranta anys de la Dictadura Franquista on parlar el valencià era delictes i objecte de càstig.

Però hi ha dues armes que en trenta anys ha aconseguit més espanyolització que en quasi tres cens anys de repressió política:

primer: L'escola que, a part d'ensenyar el castellà com a llengua obligatòria ens està imposant la cultura castellana com a nostra.

segon: Els mitjans de comunicació que han fet arribar el castellà on abans no arribava. Això crea en molta gent una sobrevaloració de l'espanyol front el català, considerant el castellà de més alta classe social. Llavors, molta gent, per voler aparentar ser refinada, ensenya als xiquets i xiquetes de les noves generacions en castellà. Quan aquestes generacions ensenyades en espanyol es fan grans, hi ha una situació de bilingüisme que l'estat imperialista espanyol ens ven com a igualtat de llengües.

L'únic que vol l'estat amb aquest conflictes lingüístics és crear un situació de desgast de la llengua, en una paraula: fer-lo desaparèixer a poc a poc sense que la gent se'n adone del "GENOCIDI CULTURAL".

Per això hem d'obrir els ulls contra l'estat i no deixar-nos enganyar, el valencià és el que ens dona identitat pròpia als països valencians/catalans i ens diferencia de l'espanyola.

"SI PERDEM EL VALENCIÀ PERDEM LA IDENTITAT COMA POBLE"

Rubén Meseguer Ramos

Ermita de Sant Vicent

Cim de Codina

Bioterrorisme

Les armes biològiques són organismes vius adaptats militarment per a causar malaltia en humans, animals o plantes. Tendeixen a ser agents fets d'organismes altament contagiosos. Qui els produeix contenen en la habilitat que estos gèrmens tenen per a reproduir-se i agafar un impacte potencialment devastador en el blanc escollit.

Hi ha una àmplia gamma de tècniques i d'agents que poden ser usats en la guerra biològica, entre les que se poden introduir destaquen les següents enfermetats: àntrax, formes de plaga, febres grogues, botulisme i verola.

Un agent biològic pot venir en diferents formes, entre les que s'inclouen bacteries, fongs, virus o toxines.

Els agents usats en la guerra biològica poden disseminar-se per l'aire o de l'aigua i existeixen diferents tècniques per a enviar-los. Una bomba o un míssil poden lliurar un núvol carregat amb el germen, el qual seria traslladat per el vent. Els agents biològics també poden ser usats per a contaminar esll subministres d'aigua, aliments, impregnar material amb espores, etc.

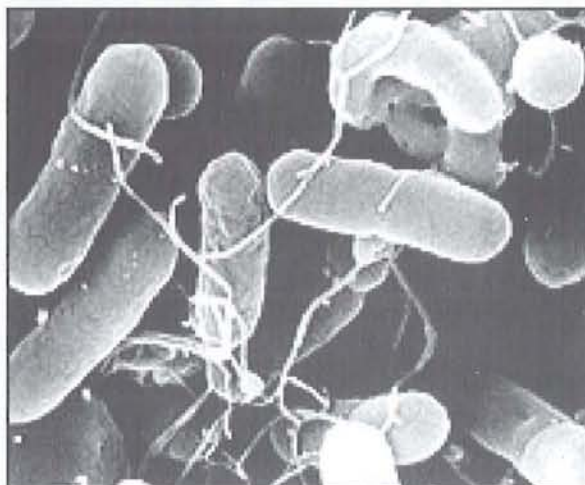
L'Organització Mundial de la Salut va estimar que els recents avanços tecnològics permeteixen als terroristes matar a milions de persones amb armes químiques o biològiques, també la moderna tecnologia permeteix atacs a gran escala amb agents infecciosos o tòxics i encara que l'amenaça és menuda, els potencials efectes són devastadors: si en una gran ciutat fos infectat un reduït número de persones amb una malaltia de varis dies d'incubació, estes infectarien a moltes més abans d'enterar-se que estan malaltes.

L'alarma sona després que en USA es prohibiren per dos cops els vols d'avions fumigadors de collites per temor a que foren usades per terroristes després dels atacs de Nova York y Washington. Els empleats d'una companyia de fertilitzants de l'estat de Florida digueren que varis homes de l'Orient Mitjà preguntaren en repetides ocasions sobre avions fumigadors en els mesos previs als atacs terroristes.

La preparació per a un atac bioterroriste és molt similar a la preparació per a la propagació natural d'una malaltia i necessita d'una cuidadosa preparació sanitària

En tot açò, mentre existeix un arma biològica, existeix una amenaça potencial.

Robert Valls Falomir

AUTOSERVICIOS

A.SOS

Germán García, 5
Sánchis Guarner, 27
Teléf. 964 32 13 28
12190 BORRIOL

Especialitat
en coques
i pastes caseres

PANADERIA - PASTISSERIA
Rei en Jaume

Rei en Jaume, 10
Tels. 964 322 009 - 964 321 950
12190 BORRIOL (Castelló)

Massacre a Manhattan

PER QUÈ?

El dimarts 11 de Setembre de 2001, la majoria de la població mundial va quedar conmocionada per l'atac que uns grups terroristes varen perpetrar al cor dels Estats Units. Si, als Estats Units, aquell país situat a l'America del Nord i que diuen que és la primera potència mundial. En poques hores tot va canviar sobtadament per als nord-americans i la resta del planeta: la imatge que es tenia dels Estats Units com a un país impenetrable i invulnerable es va difuminar i, el que és més important, la confiança i la seguretat dels ciutadans varen ser durament colpejats. Observant aquelles imatges per la televisió una vegada darrera un altra pareixia que estiguérem davant d'una pel·lícula com *mars attacks!* o *independence day*. Però que ni els millors directors cinematogràfics, amb els millors efectes especials i els millors actors poden superar. I és que aquell dia la realitat va superar la pitjor ficció.

A partir d'aquell dia molt s'ha parlat i escrit al voltant d'un fet sense precedents. Així les coses moltes són les conclusions que es poden extraure. En primer lloc, s'ha plantejat si l'atac ha sigut un acte de terrorisme o un acte de guerra. Soc de la opinió de que ens encontrem davant un acte de guerra, pero no en el concepte tradicional com la dels segles passats, sinó que és una guerra "atípica" entre grups del terror i Estats. A més tampoc es pot dir que siga una guerra religiosa a pesar de que les motivacions de base son de tipo religiós, fundamentalistes e identitaries.

Per la seua part, tots els indicis incriminatoris apunten al fonamentalista àrab Osama Bin Laden i la seua macro-organització criminal. Però realment, qui es aquesta gent? com es mou?. Bé, a continuació resumiré molt per damunt l'estructura i finançament d'aquest grup criminal. Així les coses, l'organització està composta per grups dispersats al voltant de tot el món i que formen les anomenades cèl·lules, les quals estan integrades per persones que no tenen por a la mort per poder convertir-se en *màrtirs de la guerra santa*, tot baix la direcció de Bin Laden, el qual prepara tota una trama terrorista amb una estructura financiera impecable. Així, es financien amb el *Zakat*, "la limosna de los musulmanes piadosos" i, que es transforma en ingents sumes de diners, la pista de la qual perd la CIA en un conglomerat de societats instrumentals, paraïsos fiscals i holdings financers, per acabar en mans de Bin Laden. A més, un altre dels ingresos está directament relacionat amb el comerç de l'opi; segons les Nacions Unides, l'Afganistan introdueix al

mercat el 75 % de l'opi i l'heroïna. Este tràfic il·legal proporciona uns beneficis d'Un Bil·lió de pessetes anuals, dels que Bin Laden es queda algo més de 100.000 mil·lions.

Però, a part del ja comentat anteriorment, quin és el problema de fons d'aquest fenomen?. Per començar tots ens deuriem que preguntar el perquè en el món hem acumulat tant d'odi i tan resentiment com per a que es produïsquen aquestos fets tan desagradables. Així les coses les denominacions que s'han donat per l'óperació de guerra que es prepara han segut *justicia infinita* o *llibertat duradera*. En opinió meua, dóna igual el nom que es vullga posar; el que realment necessita l'humanitat son iniciatives que ens vacunen dels fundamentafismes i fanatismes que naixen justament dels desequilibris, les injustícies i la desesperació; perquè no ens tenim que oblidar que ens encontrem davant un cara a cara entre fonamentalismes: el del diner, el poder i l'arrogancia vs el fanatisme religiós d'alguns grups.

El planeta necessita amb urgència d'una operació que siga capaç d'acabar amb la lacra de la fam o la mort prematura per falta de vacunes, i que cada 8 hores extingeix la vida d'un nombre de persones equivalent al que va morir en Manhattan, o amb la inadmissible situació de que la mitad de la població del planeta sobrevisca amb menys de 2 dolars diaris. En canvi, avui tot el món està pendent de l'atac dels americans a l'Afganistan, sense que ningú parle de la manera d'erradicar els problemes de fons. En aquesta afirmació no estic a favor de l'impunitat dels terroristes del seu entorn, al contrari.

És clar que l'atac del 11 de Setembre es mereix una resposta, però el mes greu de l'assumpte es que ningú parla de desigualtats, ni dels errors polítics que ens han portat al radicalisme. Ningú parla de imperialisme. Ningú parla de la poca talla dels líders mundials que vieuen refugiats en els seus ideals sense el mínim intent de extendre la entessa i la cordialitat entre el pobles. Però una entessa de ventat, sense reunions on tots els "líders mundials" (per dir alguna cosa) van per eixir a la foto o per a "pendre el café". Ningú parla de pau, només de guerra.

Necessitem, en conclusió, una infraestructura que active continuament diplomàcies de pau per solventar tot tipus de conflictes i combatre l'injustícia perquè en l'actualitat, desgraciadament, destinem més recursos per preparar la guerra que per preparar la pau.

Josep Manuel Valls i Aragón

Al final del camí

I saw below me the golden valley.
And all around me a voice was calling
This land was made for you and me.

Woody Guthrie

Com cada dia des que vaig tenir contacte amb aquella dona, he aprofitat l'hora d'esmorzar per pujar a la Coma. M'han contractat per a fer una anàlisi dels terrenys de la nova carretera de circumvalació de la ciutat de Castelló de la Plana. El meu treball consisteix a analitzar als laboratoris les mostres de terra que extrauen les perforadores i descobrir els llocs on pot haver-hi possibles falles i corriments de terres.

Aquesta feina, certament, em produeix un sentiment de culpabilitat, a causa de la meua col.laboració en les destrosses que la flamant carretera està fent a la Plana i a la serra de Borriol; l'única excusa que a vegades apaivaga la mala consciència és que amb aquest treball podré passar l'últim any de carrera a València sense haver de demanar quartos a casa.

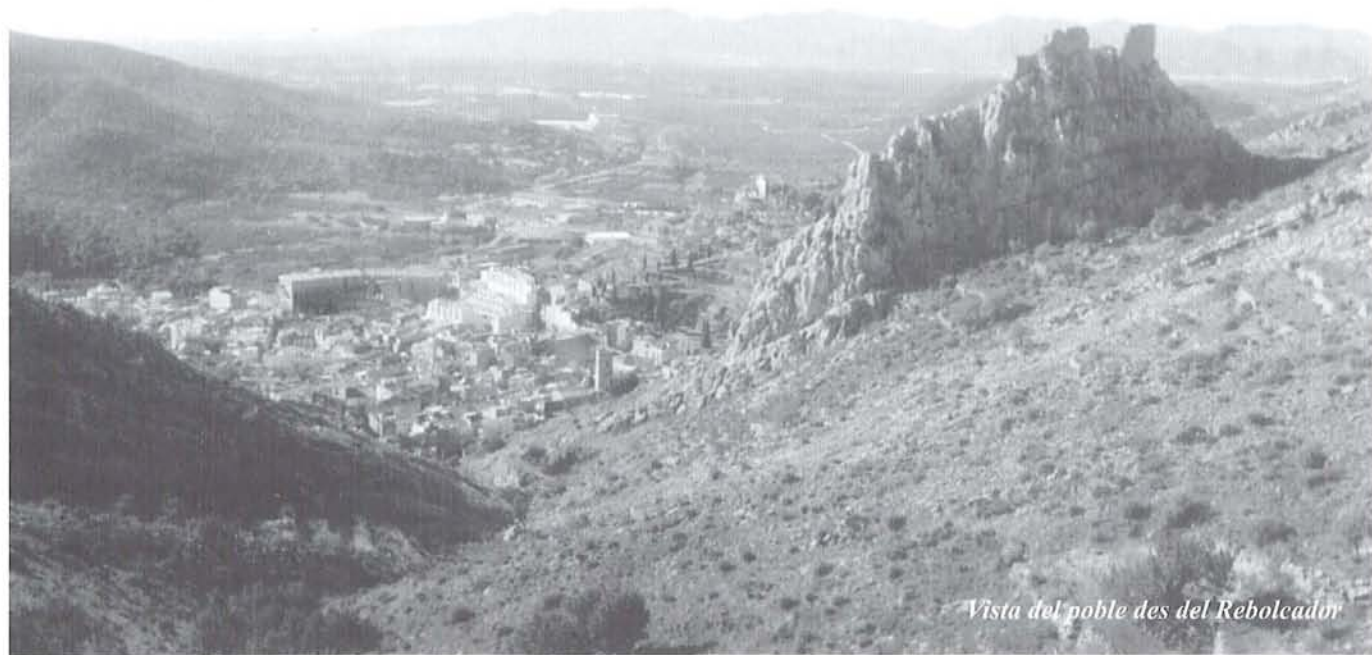
Cada matí em dirigisc ben d'hora al quarter general de les obres, a la cruïlla entre la carretera de Ribesalbes i l'entrada a l'autopista Castelló-Sud. Seguint les instruccions dels enginyers, extrac les primeres mostres de terra, normalment, dels cementeris de tarongers que hi ha prop d'ací, fins que arriba l'hora de dinar.

Després de jugar-me la vida travessant la carretera de l'Alcora, atapeïda de camions, m'enfile per l'antiga via romana, que prompte quedarà oculta sota un pont, i continue per la mateixa drecera, aquesta convertida ara en un paisatge lunar amb les

soques dels tarongers arrancats demanant clemència al cel, fins que arribe a la carretera de Borriol. A partir d'aquest moment la pols s'esmuny per les escletxes del cotxe i he de tancar les finestres, tot i la calor sufocant. El soroll de les màquines que foraden sense descans la terra davant l'hospital de malalts dels pulmons, és infernal i els martells pneumàtics malden per trencar la poca pau que encara queda a la serra.

Com en un gran formiguer, els tècnics i els obrers treballen de sol a sol perquè han d'enllestir la carretera abans de les eleccions. Per tot el trajecte, fins a la Coma, grups d'operaris trauen, insensibles, les entranyes a la terra; uns altres grups refan les sèquies amb ciment gris, o tallen les poques garroferes que hi queden. El viatge resulta, realment, perillós, perquè tot i que els conductors dels camions toquen el clàxon a cada revolt, no minoren la marxa i he de conduir amb perícia si no vull eixir-me'n de la pista.

Finalment, arribe a la meua destinació. De la Coma estant, la Penyeta sagna com una balena ferida de mort. Baixe del jeep i vaig directe al senderol que mena a l'ermita de la Magdalena. M'assec als peus d'una olivera i espere. Només he vist aquella dona una vegada. Va ser un matí clar de juliol; havia pujat al turó animat pels comentaris d'un enginyer. Des d'aquell punt, es pot admirar quasi tota la cicatriu, des del calvari de la Penyeta fins al terme de Benicàssim. Aquell dia, mentre passejava, vaig veure una jove vestida tota de negre i amb un barret de palla que em feia senyals des d'un ribàs. La vaig saludar, però ella continuava amb els

Vista del poble des del Rebolcador

seus signes com si no em veiés, com si jo no existís. Em vaig acostar per entre les argelagues fins que va ser ben a prop. La masovera romana absolutament aliena a la meua presència. Jo sentia que xiulava i escridassava com només

Toll de Borrús (Borrús)

saben fer-ho els pastors quan parlen entre ells amb xiulits. Quan ja la tenia a frec de mà vaig ensopegar amb una arrel i vaig caure redolant.

Al cap d'un moment em vaig aixecar. La pastora havia desaparegut. Em trobava enmig d'una era de blat, al costat d'un mas, i sentia la remor d'uns càntics que provenien de l'altra banda de la casa. A poc a poc les veus es feien més diàfanes i, de sobte, una processó passà per davant dels meus ulls. Semblava que havia retrocedit més de cent anys en el temps. Obrien el seguici unes dones vestides de dol rigorós, amb un vel que els tapava fins als genolls, portaven espelmes gruixudes de cera d'abella; darrere, una colla d'escolanets amb creus processionals d'argent precedien la figura radiant del rector, abillat amb faldes de porpra i capa morada. Arreberat darrere d'una columna del porxo del mas vaig observar atemorit tota la comitiva. Quan va finalitzar, em vaig acostar a un xiquet que s'havia quedat endarrerit per demanar-li on estava. Però quan vaig allargar la mà per fer-me veure, el

seu cos va començar a travessar-me com un esperit.

Vaig llançar un xiscle d'horror. L'infant passava a poc a poc a través del meu cos, i això em produïa un dolor insuportable. Notava com cada cèl·lula s'acoblava a la

seua posició original després del trasbals produït pel traspàs d'aquella matèria viva que em feria al moll de l'ànima. Al capdavant, l'escolà continuà el seu camí, sord als meus crits. És l'únic que recorde d'aquell matí. Potser em vaig desmaiar de dolor. Quan vaig recobrar la consciència havien passat més de dues hores. No hi havia ni una ànima per la rodalia. Sols sentia els udols dels camions que bramaven al fons de la vall i el paisatge immòbil sota la calor del migdia. Avui tampoc els he vist. La calitja de l'agost enterboleix la imatge estàtica dels tarongers que cobreixen tota la plana. Al fons, el blau de la mar m'hipnotitza i em fa perdre la mirada. He començat a construir una cabana sota una olivera. L'escolanet devia ser de bona família.

En travessar-me, se'm va quedar clavada, molt prop del cor, una creueta de Caravaca d'or, d'aquelles que es porten en una cadena al voltant del coll. Acariciar-la suaument em reconforta.

Josep Olivera

olivera@sarcophilus.com

Els Fornets

Més enllà de l'11-S

Fou un 11 de setembre. L'ombra dels avions planava amenaçadora sobre els edificis i, de sobte, explosions, por, mort i terror. Fou un 11 de setembre, entre les runes s'escoltaven crits de dolor i pànic, caos i desesperació. Fou un 11 de setembre, sí, l'11 de setembre de 1973, a Santiago de Xile. El general Pinochet, amb la connivència sinó plena col·laboració del govern dels Estats Units, s'alçava en armes contra el govern constitucional democràtic de Salvador Allende, que moria, eixe mateix dia, al Palau de la Moneda de la capital sudamericana.

En períodes d'incertesa, de màxima confusió, homes i dones recorren a la història per explicar les incògnites del present. La història ens permet allunyar-nos d'interpretacions superficials de la realitat del tipus "el responsable és un únic home" o del de "es deu a la irracionalitat d'uns quants fanàtics sense escrúpols", i ens permet veure la realitat des d'una perspectiva més crítica i complexa qualitat aquesta que, d'altra banda, surt més bé malparada en l'anomenat Projecte de Reforma de les Humanitats.

Sovint es parla, també, de l'ús polític de la història, emprada per rememorar passades glòries imperials o per construir imatges d'idílriques transicions. En el maremàgnum informatiu que ens rodeja des de fa uns mesos, podria parlar-se, no obstant, d'un "desús" polític en tant que conscient de la història. Els historiadors no apareixen, on o amb la profusió que deuriem, com ho han fet a altres conflictes alguns encara molt recents a tertúlies i debats.

Un acte terrorista com el de l'11 de setembre ara sí, del 2001, és injustificable sota cap concepte. Reconèixer açò, però, no ens ha de dur a no voler comprendre'l en totes les seues dimensions. Conèixer les causes d'un problema és el que ens ajuda a afrontar-lo d'una o una altra manera. I en les ciències socials, eixe coneixement ens el dona la recerca en el passat. La prepotència de la política exterior nordamericana no ha fet sinó guanyar-se enemics, a Sudamèrica, Àfrica o a Àsia, especialment entre el món àrab. Conegut açò podem aventurar-nos a fer un anàlisi del que pot esdevindre els propers anys.

Tot açò pot semblar pretensions: voler donar respostes des d'ací a un problema que manté desvetlat a quasi tot el planeta. Res més lluny de la nostra intenció. L'únic que es pretén és fer una reflexió, la reflexió modesta d'un modest estudiant d'història, des d'un poble modest d'una regió modesta del que sol conèixer-se com a món civilitzat. Ara bé, en un món com l'actual, on centre i perifèria interactuen i sovint canvien els seus papers, on la crisi financera d'un país asiàtic li costa el lloc de treball a un grup

d'obriers fabrils d'una regió mexicana, en un món, vaja, globalitzat, no està de menys reflexionar des d'una perspectiva local.

Aquesta reflexió, així mateix, fuig del que s'anomena el 'pensament únic', paladí d'una globalització de caire neoliberal, i que identifica amb la maximització del mercat i la minimització de l'estat de benestar. Però també defuig, contràriament, d'allò que ha començat a anomenar-se 'pensament impecable', els tòtems del qual identifiquen allò èticament desitjable amb allò políticament possible i que, a més, consideren la solució a les grans tragèdies de la humanitat com simple. Cal abordar els grans problemes, però difícilment podran resoldre's amb poc més que un voluntariós clafit de dits.

La democràcia ha estat atacada, així com els drets fonamentals dels éssers humans. La pregunta que u es fa és ¿és possible la seua derrota? No sóc cap pitonís, ni crec que el futur pugua predir-se. No obstant, sembla molt improbable que la formiga es menje a l'elefant, que eixe enemic difús que és el terrorisme internacional derrote el gegant nordamericà, al menys, *manu militari* tampoc crec que siga el seu objeiu.

Una altra cosa és que es produisca un retrocés democràtic, els primers símptomes del qual ja fa

temps que venen sentint-se. A banda de llançar bombes sobre l'Afganistà, s'inicia també una guerra a dins de les pròpies fronteres. Una guerra en busca de suposats quintacolumnistes fàcilment derivable cap a un maccartisme de nou cuny que triarà les seues bruixes d'entre aquells que s'oposen a la globalització ultraliberal. Una guerra interna que comença amb la censura, per exemple, d'una cançó tan 'incendiària' com ara *l'Imagine* de John Lennon.

Deixant a un costat la ironia, és previsible, en definitiva, un major control de l'Estat sobre la societat civil, és a dir, un retrocés democràtic. La societat civil és allò que es situa entre l'estat i l'individu, tot tipus d'organitzacions, grups o associacions, des de les mestresses de casa als clubs de futbol, des dels sindicats a les associacions de jubilats. La societat civil és la base de la democràcia, en tant que limita el poder de l'estat sobre l'individu al qual tendeixen els totalitarismes d'una banda, i impedeix la total atomització de la societat, de l'altra. La tasca d'un estat democràtic ha de ser, sempre, la d'afavorir l'activitat i autonomia de la societat civil, mai el seu control o desactivació. Sobre aquest darrer punt, els nostres vells segurament podrien explicar-nos moltes coses. No se li deu limitar o posar obstacles al seu desenvolupament no se li deuen negar, per exemple, les infraestructures públiques, sinó que cal, des del govern siga a nivell nacional o local, dinamitzar i respectar les seues iniciatives. Qualsevol acció en sentit contrari es mou en direcció oposada a la democràcia, la protagonitza George W. Bush Jr. o les autoritats municipals d'un poble modest d'una regió modesta del món civilitzat. Qui vullgue entendre, que entengue.

Com hem dit, és previsible un retrocés dels valors democràtics en aquesta part del món. Si és així, els terroristes tot i ser derrotats al camp de batalla triomfaran sobre els valors de la societat a la qual ataquen. Però lluny d'acceptar-ho resignadament, la societat civil ha d'apel·lar, per fer-li front, als seus drets i llibertats que tants esforços han costat de guanyar. I deu fer-ho des del respecte mutu i el diàleg entre individus racionals.

Xavi Andreu

MARIA DOLORES

Piensos - Cereales - Material ganadero
Alfalfa y Forrajes - Pajarería

Camino La Coma, s/n. - Tel. 964 32 10 93 - 12190 BORRIOL (Castellón)

Segurs **CATALANA
OCCIDENT**

Araceli Balaguer Balaguer
ASSESSORIA

Raval Doctor Portolés, 6 - Teléfono 964 32 13 69
12190 BORRIOL (Castellón)

Festes per a qui?

Per a un 50% de la població!? I la resta què fem? No em queixe pel fet que facen bous (sé que és una tradició, i no vull posar-me a qüestionar-la, a pensar si és moral o no, jo respecte i estic obert a tots els pensaments i idees que se'm presenten). Ara bé, ja seria hora que feren unes festes com cal, pensant en tota la població, i no només en aquells que disfruten gastant-se totes les perres estalviades durant l'any, en pagar 4 metres quadrats de plaça. I que passa amb els que no tenim diners? I amb els que no disfrutem amb els bous?. També pense en aquells que no els fa gràcia la festa taurina però no tenen res alternatiu. Es podrien fer milers de coses, teatre, xerrades, concerts, jocs per als xiquets, exhibicions, activitats esportives, mercadets, fires i milers de coses més que no mencionaré per no fer llarguíssim aquest article. Però quin és el problema? Que si ens gastem la major part del pressupost de festes en els bous, la resta d'actes són mínims, i a més tenim la "sort" que el ball s'acabe just quan la gent s'anima. I en eixe moment què fem? A on peguem?. Ha de saber este grup de govern que tot és plantejar-s'ho, i que no fan falta grans pressuposts per fer unes festes més diversificades. Açò ens ho han demostrat uns

joves, que any darrere any, amb moltes ganes de treballar, fan possible una alternativa, que cada vegada capta més gent.

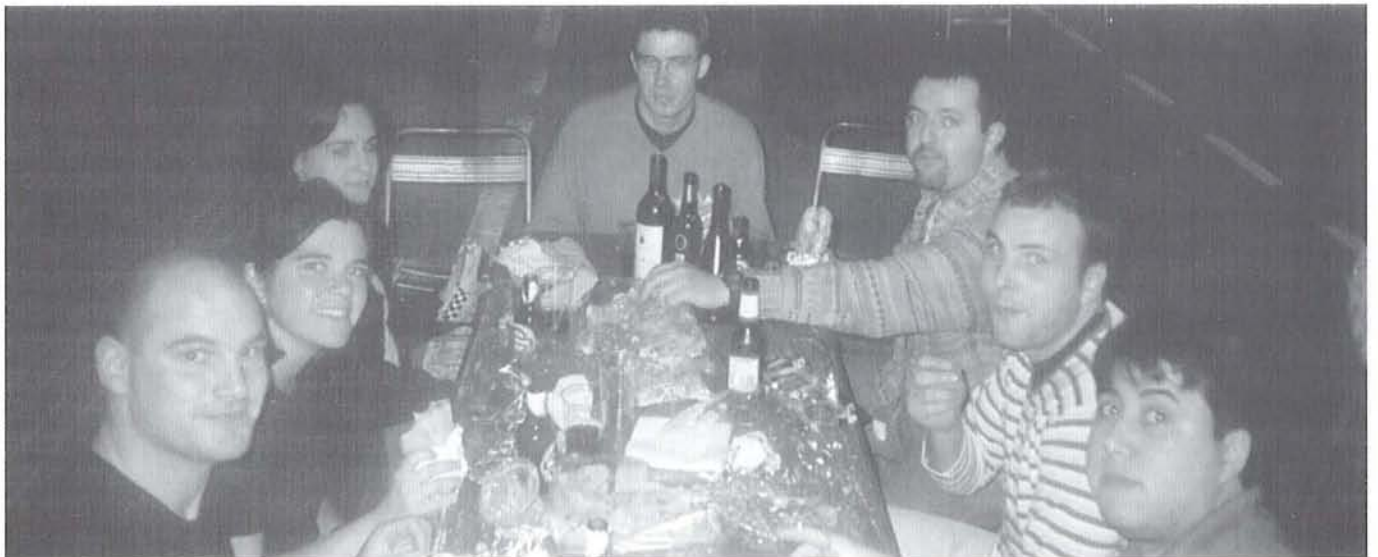
TOTS HAN D'ACCEPTAR-HO!!!

Per últim, cal mencionar la precària actuació d'esta comissió a l'hora de recolzar la gent que treballa per oferir més coses. Veiem el cas del Club de pilota Valenciana de Borriol, que al presentar-se per vore una partida, van apreciar que la mínima col·laboració que havien de fer (que no era econòmica), no l'havien tinguda. Si van jugar, va ser gràcies al seu esforç, i a la comprensió i ajuda dels veïns, que van retirar el cotxes només els ho van demanar. He de dir, que amb

estes frases no vull originar cap conflicte, ni enfrontar ningú amb la comissió de festes, però era una idea que em rondava per dins ja feia temps i que havia de compartir amb tots vosaltres. Finalment he d'aclarir que no pertany a cap grup del poble, ni a la FAB (Festa Alternativa als Bous), ni al Tossal de l'Assut (gràcies per deixar-me parlar, ho necessitava)... només sóc un jove de Borriol que s'entristeix en passar-s'ho millor en les festes dels pobles veïns, i que s'adona que cada any Borriol rep menys visitants en les seues festes.

ÉS AÇÒ EL QUE VOLEM?

20247344-F

GENEROS DE PUNTO - PERFUMERIA
DROGUERIA - PAPELERIA
MERCERIA

Hnos. CHIVA

C/. Sanchis Guarner, 9 - Teléfono 964 32 11 18 - 12190 BORRIOL

MOBLES
itarch

AMB LA CULTURA I LES TRADICIONS DE BORRIOL

Tel. 964 32 11 11 (4l.) - Fax 964 32 11 63 - 12190 BORRIOL (Castellón)

A on està Amado?

A on està Amado? Esta és la pregunta que es fa molta gent de Borriol que el van conèixer: amics, veïns, familiars, coneguts... sobretot d'edats que oscil·len entre els 40 i els 80 anys, ja que els més joves no el van arribar a veure. Ningú s'explica com va desaparèixer Amado Falomir. Uns diuen una cosa, els altres contenen una altra versió.

El cas és que Amado va deixar Borriol per a anar a viatjar pel món i mai més es va saber d'ell. Sense cap dubte, va ser un home amb esperit aventurer, i això ho demostren les diferents cartes que va enviar des de diferents parts

del món: unes vegades per Europa, altres per Amèrica, altres per Austràlia... Els homes, als bars del poble, el nomenaven de tan en tan: *On estarà Amado? Diuen que ha estat a la guerra del Vietnam! Bah, això no sé si és veritat... Sí, i ara està a Austràlia. Ha rodat per tot lo món...*

De segur que molts recordaran xarrades com estes, en intents de saber on estava Amado, unes vegades amb dades certes i altres amb notícies inventades per l'algaravia popular borriolenc, tan present en la memòria històrica com en l'actualitat.

Al principi semblava divertit

no saber on es trobava, precisament pel seu caràcter rondaller i joiós, i potser tots esperaven poder veure'l d'un moment a un altre. Però els anys han anat passant i Amado no ha aparegut mai més per Borriol. Allò que en un principi pareixia efímer s'ha allargat durant tota una vida, fins al punt que realment ningú sap si està viu o no, si està bé o no; simplement ningú sap res, el silenci l'envaeix.

A on t'has ficat Amado?

Esperem que allà on estigues recordes el teu poble i la teua gent, ja que encara que alguns no et coneixem, eres un compatriota nostre, un borriolenc del més peculiar, però borriolenc,

En la següent fotografia, que ens ha deixat Tonica Camino, podem veure'l amb un grup d'amics del poble, concretament el 18 de maig de 1959. La celebració és el Dinar de Borrasques a la Vall, i el maset és el d'Amado, a "la Curva". D'esquerra a dreta trobem a Tonica Camino Cabedo, Vicent Pallarès "de Quica", Anita Alafont "del Lluquet", Pepe Alfaro, Dora "de Moró" o "del Taconero", Juan Alcañiz "Campanera", Amado Falomir "Amado" i Vicent Alafont "el Lluquet". Propietat: Tonica Camino.

Endevina endevinalla!

- 1) Quan més m'ensabones, més m'embrutes, i si em vols netejar m'has de deixar estar.
- 2) Verd com el jolivert, groc com el safrà fa ones i no és la mar.
- 3) Endevina endevinalla, quin ocell pon a la palla?
- 4) Qui és aquella que no està contenta fins que la maten?
- 5) És groc i no és albercoc, és verd i no és jolivert, té corona i no és capellà, té espina i no és bacallà, endevina què serà.
- 6) De vi està plena la bota, no n'han tret, no n'ha eixit, i no en queda una gota.

Les solucions les podeu trobar a la pàgina 53 de la revista.

Passatemps

Et proposem 10 preguntes, i la puntuació per saber com vas de coneixements del terme, es conta segons les preguntes que encertes, entenent que cada resposta correcta suposa un punt. Les solucions les trobareu en la pàgina 53 de la revista. Sort!

Coneixes el terme?

Vegem tot seguit si sou uns bons coneixedors de l'entorn que ens envolta. En les següents preguntes afinarem els vostres coneixements sobre les partides del terme de Borriol, així com de les muntanyes, barrancs i altres fenòmens particulars.

1. De quin popular barranc arreplega l'aigua la Font de Cominells?
2. A les faldes de quina muntanya se situa la Moreria de Borriol?
3. A quin sant està dedicada la font del Mas de l'Hereu, a la Serra?
4. Sabries dir quin és el cim més alt del terme de Borriol?
5. Quina muntanya és més alta, el Tossal Roig o el Fraret?

L'Alquerieta

6. A quina partida ens trobem si anem a per aigua a la Font de la Teula?
7. En quina partida del Quarto de Baix situaries les pintures rupestres de Borriol?
8. Amb quin terme municipal veí compartim la Serra del Portell?
9. Quin és el barranc que passa per la vora del camí de Raca?
10. Quina partida està més propera al poble, el Clot de Perdiu o el Racó de Masses?

Coneixes el poble?

Ara vegem si coneixes els nostres carrers i el nucli urbà que amb ells es conforma.

1. A quin sant està dedicat el temple parroquial de la vila?
2. Tenia muralles la vila de Borriol en l'època medieval?
3. Com es coneix popularment el carrer German Garcia?
4. Per quants canons ix l'aigua de la font de la plaça?
5. Nom que rep popularment la barriada que acull els carrers País Valencia, la Balma i Virgilio Oñate Gil.
6. Com es coneixia antigament el carrer de l'Hereu?
7. Els dos barrancs que travessen el nucli urbà del poble són:
8. En quin carrer estava l'antic Ajuntament de Borriol (Ca la Vila)?
9. Com es coneix popularment la part de carrer on conflueixen els carrers de Sant Vicent i el Mesó?
10. Nom actual de l'antic carrer de l'Hospital

J. Cristian Linares Bayo

Què opina la gent sobre...?

Rosaura Forcada (16 anys, estudiant)

1. Bona, perquè així n'hi ha més calor a les cases, em pareix bé.
2. No em vaig enterar de què es feren.
3. Em pareix bé, perquè així n'hi haurà menys trànsit, però també és cert que estan tirant moltes coses i estan tirant molts massets.

Manuel Arandes (78 anys, jubilat)

1. Me pareix bé que l'hagen posat, menys faena per als que havien de baixar ací a la Font o a la Torre a per les bombones de gas.
2. Molt bé, em pareix molt bé tot lo cultural... la música, i tot.
3. Està molt bé perquè avui en dia n'hi ha massa cotxes, ja, i si no es fan carreteres no circulen.

Simón Francisco (22 anys, enginyer tècnic agrícola)

1. Em pareix molt bé perquè dona molta comoditat i serà més barat, el que passa és que per a portar el gas al poble s'han hagut de fer grans obres i no s'ha tingut en compte per on passava, i han fet moltes destrosses.
2. Novembre Cultural ha estat molt bé i és una iniciativa a tindre en compte i a seguir, el que passa és que no s'ha donat molta ajuda per part de l'Ajuntament, i haguera calgut que se'n donara més.
3. Crec que feie falta perquè és una carretera que es congestiona molt els caps de setmana, ponts, etc., el que passa és que també no s'ha tingut molt en compte l'impacte que produeix, que és molt gran.

Sandra Ortiz (16 anys, estudiant)

1. Em sembla que està molt bé, però han fet massa obres que han molestat molt.
2. Molt bé, *al voler*, però està molt ben pensat.
3. Bé, perquè n'hi ha massa cotxes i massa poca carretera, s'evitaran accidents.

José Ignacio Alguacil
(24 anys,
enginyer químic)

1. Es un gran beneficio para el pueblo, por comodidad, si funciona bien y no se demoran demasiado las obras y las molestias, estupendo, muy bueno para los ciudadanos.

2. La verdad es que no sé nada de esas actividades.

3. En primer lugar, positivo, porque van a ser más cómodos los desplazamientos hacia el norte de la provincia; pero por otro lado un inconveniente porque mucha gente que se desplace en esa dirección no pasará por el pueblo de Borriol.

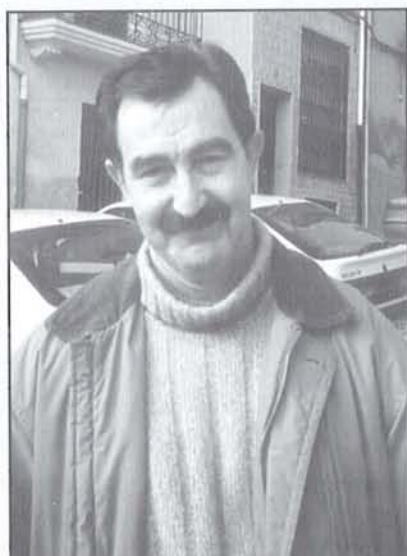
Carmen Personat (71 anys, jubilada)

1. Em pareix una cosa que estarà bé per a les cases, tindrem la calefacció dins de casa i ens estalviarem anar amunt i avall amb la botella.

2. Molt bé.

3. A mi no m'ha perjudicat en res, segur que ho hauran fet per a bé.

1. Quina valoració fa de la instal·lació de gas natural a Borriol?
2. Qué li van parèixer els actes de Novembre Cultural?
3. Qué pensa de l'autovia Borriol-La Pobla?

Paco Zaragoza (49 anys, joier artesà)

1. Em pareix molt bé, perquè jo en casa el tinc instal·lat i em va molt bé.

2. M'ha paregut molt bé, he anat a alguns actes i m'han agradat molt, sobretot la *revista parlà*.

3. M'haguere agradat que haguera anat més per a fora, perquè ara el poble s'ha quedat tallat.

Blanca Salvador
(pastissera)

1. Considere que és una cosa molt bona per al poble, per a la calefacció i moltes altres coses; i s'evite el tràfec de la bombona de butà.

2. No he pogut veure-ho molt, però la gent, sobretot la gent jove, diuen que molt bé. I quan més coses es facen pel poble millor.

3. Bé, a mi em va molt bé perquè podré circular d'estiu fins el masset sense xafar-la per a res.

Represions sexuals

Un matí en complir els dotze anys, decidiren solventar els seus dubtes, es presentaren en la consulta del pare de Pep, entraren i començaren a preguntar-li, quasi sense respirar, la sala es plena de "perques", i la reacció de son pare del Pep fou ben clara, els pegà dues bufetades a cadascú i els va fer sortir amb la cara roja i els ulls plens de llàgrimes.

En vista de la reacció se'n anaren a preguntar-li a l'avia, una dona plena d'experiència i saviduria, pròpia de l'edat. Ella els contesta amb certa por per no ferir la sensibilitat dels nens, però no respongué allò que més els interessava a ells, sinó que els parlava de respecte mutu, estima, i allò que els crida més l'atenció, l'AMOR, que era aquella força que unia a les persones, que els feia compartir bons moments, que els feia passar llargues estones junts, en fi, allò que feia que dues persones es necessitaren. El Pep i el Lluís se'n anaren pensant que llavors seria l'amor el que els unia a d'ells, així que començaren a comportar-se com una parella, passejaven agafats de la mà, es pegaven petons... Fins que un dia decidiren anar més enllà.

Una vesprada, en casa de Lluís, van decidir compartir els seus cossos. Ja tenien disset anys i estaven sols, començaren per besar-se, poc a poc anaren passant dels llavis a la resta del cos. Feren fora la roba, i es deixaren dur pels sentiments, però abans d'anar més enllà, van notar una mà pesada sobre les seves galtes, i dos fortes tirades d'orella, era son pare de Lluís que arribava a casa. Va fer fora el Pep, i s'encarrega de que son pare també li fera saltar les llàgrimes. Els dos varen ser fortament castigats, i com no, separats per molts quilometres, l'un fou enviat a estudiar a Sevilla, i l'altre a Catalunya.

Avui en dia els dos estan casats, tenen fills, i son, relativament, feliços. En el fons del seu cor segueixen pensant l'un en l'altre, no han arribat a aconseguir la felicitat suprema, i les seves vides són ofegades per la rutina. Ningú sap si podran suportar la buidor de la seva vida, o pel contrari, els dura a acabar amb ella de la manera més dràstica que es coneix.

I la meua pregunta per vostès, per a aquells que es passen la vida en silenci, és: No naixem lliures, sense cap tipus de represions, ni lligaments culturals? Doncs llavors, que és allò que ens impulsa a seguir el mateix camí que la resta, que no ens deixa actuar com el nostre cos ens demana i ens obliga a seguir unes pautes moralment correctes?, I qui ha creat a aquells que pequen de intolerància? Doncs aquestes preguntes són fàcils de respondre, aquell monstre que reprimeix a tanta gent és la pròpia societat, i anant més enllà, diria que aquella societat que nosaltres hem creat.

SHEILA CARBÓ I GIRONDA

CARNICERIA - CHARCUTERIA

EL RAVAL

C/. Dr. Portolés, 7 - Teléfono 964 32 10 57 - BORRIOL (Castellón)

PERRUQUERIA MIXTA - LOCAL CLIMATITZAT

ANTONIO CANALES M.ª CARMEN

Sánchis Guarner, 3 - Tel. 964 32 11 73 - 12190 BORRIOL

Els monstres de la pau

Ja des de menuda, com tots els menuts, que acostumava a preguntar el ser i el perquè de les coses. Què és això? I per què? Aquesta actitud la vaig tenir dies, mesos i fins i tot algun que altre any.

Un dia mentre dinàvem feien les notícies a la televisió i vaig sentir que no se quins dos països havien firmat la pau. La pau, vaig pensar, què deu de ser això de la pau? Com que no ho sabia li ho vaig preguntar al pare. Ara me n'adono el difícil que va ser per a ell explicar-li a una xiqueta de quatre anys això mentre els avis i els tiets reien. I jo seguia preguntant, i preguntant, i llavors el pare em contà una història que em semblà el conte més vertader. Deia que la pau era una dona molt velleta, però molt, molt velleta, tant que ningú podia saber la seva edat. El que li passava a aquesta dona tan velleta es que feia molts anys, quasi tants anys com era de vella, que jeia malalta al llit. Aleshores li vaig preguntar perquè estava malalta, i el pare em digué que era perquè la meitat del món no volia ser amiga de l'altra part del món. I per què no? El pare començava a flaquejar, però va fer un esforç i em digué que les dos parts del món no volien ser amigues perquè sobre elles regnaven dos monstres molt dolents que les havien fet esclaves d'ells. I qui són aquests dos monstres, pare, són molt grans? I tant, em va dir que eren molt grans i a més molt lletjos, i que els seus noms eren Avarícia i Gelosia.

Avarícia i Gelosia, durant molts anys els monstres dels meus dibuixos i els que espantaven a les meues nines van tenir aquests noms. Però un dia a l'escola, quan ja era més majoreta, ens van fer buscar al diccionari una sèrie de paraules, entre les quals es trobava "avarícia". Em vaig sorprendre al saber que el nom del meu monstre també tenia significat com el meu, que segons diuen ve de l'illa de Tera on les dones són molt valentes i amistoses. Així doncs, vaig agafar el diccionari, vaig obrir per la "a", vaig trobar "avarícia" i em deia: *desig excessiu desordenat d'adquirir riqueses per guardar-les*. No la vaig acabar d'enten-

dre, aquesta definició, i com que ja se m'havia passat allò de preguntar tant, no ho vaig fer. De seguida vaig pensar que si el nom del monstre Avarícia tenia significat, també en podia tenir el nom del monstre Gelosia. Així que vaig agafar el diccionari, vaig obrir per la "g", vaig trobar gelosia i em deia: *enveja de qui gaudeix d'alguna cosa que es voldria*. Tampoc la vaig entendre.

Durant molts anys vaig tenir aquests dubtes. Se'm va acabar l'època de jugar a nines i monstres, i ara fa algun temps em vaig assabentar de que, realment, el meu vertader dubte era que no sabia que era la pau. Em va semblar ridícul buscar la paraula al diccionari, però ho vaig fer, vaig pensar que aquella era una bona manera de començar a descobrir aquell conte que des de menuda m'havia fet pensar tant. Llavors vaig agafar el diccionari per la lletra "p", vaig trobar la paraula i del seus significats el que més vaig entendre va ser: *situació en què no hi ha discussions, renyines, plets, guerres, etc.*

En aquell moment començava a tenir les coses més clares, encara que seguia tenint els meus dubtes. Però bé, amb el temps he anat aprenent. He après a l'escola, a casa, ara a l'institut, amb la televisió, la ràdio, llegint. Però amb qui més he après ha estat amb les persones i sobretot amb la família i els amics, amb qui he tingut renyes, discussions, situacions d'alegria, de pau, de dolor, etc. Perquè han segut les que m'han ajudat a descobrir la identitat dels monstres Avarícia i Gelosia que emmalalteixen la velleta Pau, perquè amb elles he viscut aquests monstres i els he sentit, els visc i els sent, i crec que els viuré i els sentiré molts cops més.

Si ara em preguntessin que és la pau, el més segur es que contaria aquella història, que amb la seua transcendència, m'ha despertat d'alguna manera a la vida, al món. I em sent satisfeta d'haver pogut, amb dibuixos, somnis i contes, fer-ho per mi mateixa.

Teresa Agut i Escrig

PELUQUERIA

Ana Linares

Avinguda Saragossa, 84 - Telèfon 964 32 11 24 - BORRIOL (Castelló)

EL RACO
DE LA
FONT

Pâtisserie i Cafeteria

Plaça La Font, 29 A - Tel. 964 32 16 33 - 12190 BORRIOL

Naix el Club de Pilota Borriol

La pilota valenciana ha estat un joc, o un esport, com vullguen dir-li, molt arrelat a totes les comarques del País Valencià. Grecs, romans i demés cultures mediterrànies, que ja el practicaven alguns segles abans de Crist, direm que el vam portar fins a les nostres terres. Aquell foc primitiu que podem veure en frisos i ornamentacions de l'època, ha anat evolucionant poc a poc a través de segles i generacions, fins arribar a les diverses modalitats que coneixem avui en dia, que no són poques, establides a les diferents comarques.

A La Marina per exemple, es juga molt a llargues, especialitat més antiga i de la que han derivat les demés. A La Safor s'han decantat més pel raspall, mentres que a la comarca dels Serrans s'ha imposat el frontó, a l'Horta la galotxa...

Estes modalitats, es juguen quasi totes al carrer i dona goig veure una partida: el seu colorit, el soroll... tot un espectacle. Es clar que la modalitat diguem-ne estrella es l'escala i corda, que malgrat ser la més jove de totes, conta amb un nombre major de seguidors i major projecció que les demés de fet és l'única modalitat professionalitzada i el somni de qualsevol aficionat.

No hi ha massa documentació del joc de la pilota com a tal, alguna que altra referència en els arxius, d'algun esdeveniment com l'inauguració d'un trinquet, algun bàndol prohibint el joc de carrer i les referències que alguns escriptors costumbristes han fet a les seues obres

Ja a finals del segle XVIII comencen a haver-hi algunes cròniques de tal o qual partida, anant interessant-se al poc del segle següent. Però la veritat és que ara, en estos temps ha sigut la pilota valenciana un tema escollit per la premsa.

Tampoc hi ha notícies de la seua reglamentació, la que hi ha ara és molt recent. Es coneix que als anys trenta es va intentar, però els diferents matissos que tenia la pilota a cada indret, i la falta de disposició van anar impossibilitzant-ho fins a l'any 1985, data de factual reglamentació.

Ací a La Plana sempre ha predominat el joc per dalt corda, és rar veure partides de raspall o llargues, però no de carrer. A la Plana Baixa hi ha alguns pobles amb molta tradició, malgrat que no han tingut mai trinquet. No és el cas de Borriol. Ací fa molts anys que es jogue a pilota. Si bé hi ha notícies del joc al carrer (el tram del carrer Sant

*Guants de pilota
fets pel tio Emilio Chulvi*

CLUB DE PILOTA VALENCIANA DE BORRIOL

President: *Delfín Traver Ramos*
Vice president: *Eliseo Tena Sánchez*
Secretari: *Nadal Escrig González*
Tresorer: *Enrique Forcada Castelló*
Vocal: *Salvador Llorens Chulvi*
Vocal: *José Luis Sales Portolés*

QUOTES

Soci Practicant - 1er. any 5.000,
anys següents 4.000

Soci - 1er. any 3.000,
anys següents 2.000

L'inscripció va acompanyada
d'una samarreta del club.

Vicent, des de la Porta del sol fins la Plaça del Pou, s'anomenava carrer de la pilota) de poble, sempre hem tingut trinquet, arribant als anys quaranta a haver-ne dos en funcionament, l'anomenat "de Beatriz" (actual carrer trinquet) i "el d'Emilio" (Avinguda Saragossa). Però l'enderrocament d'un mur, afegit a una desgana general ens va deixar sense trinquets, farà ara divuit anys.

L'afició d'este poble ha estat sempre pureta, així ho reconeixen encara per qualsevol trinquet que vages i dius que els de Borriol podríem escriure pàgines i pàgines d'històries i anècdotes.

Avui, superada eixa desgana, mitjans de comunicació, escoles de pilota i la recerca d'identitat que com a poble necessitem, han fet córrer nous aires per a la pilota, i aprofitant eixa corrent s'ha constituït ací al poble un club de pilota (Club de Pilota Valenciana de Borriol, ens anomenem)

L'interés i l'insistència de Delfin Traver, un entusiasta de la pilota, és qui ha fet moure a un

grup d'aficionats, i ací estem. De moment, i a causa de la manca d'un trinquet local, ens hem de desplaçar per a realitzar les nostres activitats, pero no hi ha problema, els trinquets de Castelló i Vila-real estan a la nostra disposició; no voldria deixar passar l'ocasió d'agrair a Paco i a Pepe Mezquita, els trinqueters respectius, la seua inestimable col.laboració així com a Vicente Balaguer "el Mestret", que també ens deixa el seu frontó.

Som un club incipient, però ambiciós, i no voldríem quedar-nos en la partideta setmanal d'amics, voldríem anar més enllà. De fet estem ara embolicats en un campionat d'aficionats a nivell provincial i va tot prou bé.

La nostra tasca serà revitalitzar l'afició del poble, i oferir a tots aquells joves que vullguen tastar este joc tan nostre, la possibilitat de practicar-lo, de participar en competicions, de conèixer altra gent, de fer amics per tot arreu i més endavant fer una escola per als més menuts.

També hem fet ja una partida de carrer al poble (carrer la Pau) i esperem poder fer-ne moltes més.

Dir-los per acabar que tots els que tinguen interés en les nostres activitats ací ens tindran.

ELISEO TENA

Novembre Cultural

L'any 2000, en acabar les V Jornades Culturals a la Plana de l'Arc celebrades a Borriol, moltes i molts de nosaltres vam tenir la sensació que era una llàstima deixar passar de llarg la dedicació, la col·laboració i les fites de participació aconseguides en els mesos d'organització d'aquestes Jornades.

Això ens va portar a pensar com podíem donar continuïtat a aquests desitjos de participació i de quina manera podíem contribuir perquè, de veritat, les activitats culturals estigueren presents cada any i al llarg de tot l'any a Borriol.

Aquestes reflexions i unes quantes reunions han donat lloc a la creació de *Borriol Cultural*; una associació que naix amb la pretensió de treballar conjuntament amb les altres associacions que, al nostre poble, ja desenvolupen tasques culturals i cíviques en diversos camps. També és el nostre propòsit oferir a les institucions locals la nostra disposició a fer entre tots que la activitat cultural, en sentit ampli, passe a formar part de la vida quotidiana de Borriol.

Superats els tràmits administratius i sent ja una associació legalment constituïda, ens hem posat en marxa amb una programació que hem anomenat genèricament *Novembre Cultural 2001*, i que expressa així el desig d'un *Novembre Cultural 2002, 2003*, etc. i la intenció que cada any siga aquest mes el nucli de la nostra activitat.

Aquest primer *Novembre Cultural* va poder, a pesar de la climatologia, desenvolupar tota la programació llevat de l'actuació del grup de danses *El Peiró* de La Pobla, que ajornem per a més endavant.

El primer dia, 3 de novembre, es va fer la presentació de l'Associació i de les activitats, així com del

cartell que les anunciava, confeccionat per Lia Balaguer, i escollit entre els que realitzaren els alumnes del Col·legi Públic l'Hereu.

Una setmana després, un taller sobre el treball de la palma va convocar nombrós públic, que va poder iniciar-se en el treball de la llata. Aquest acte fou possible gràcies a la col·laboració de veïns com Alfredo Albert, Juan Bellés i el seu nét Marc, que amb Benjamí Barberà i Argimir Barreda conduïren el taller, i que junt amb altres veïns ens cediren objectes elaborats artesanalment i que foren exposats. Benjamí Barberà, a més, ens il·lustrà sobre l'aprofitament d'una planta tan autòctona com el margalló. En acabant, la *Colla de Dolçainers i Tabaleters de Borriol* ens acompanyaren fins a la Font.

El dia 17 va estar dedicat a la pilota valenciana amb partides de frontó pel matí i una partida al carrer la Pau per la vesprada. Va ser la presentació al poble del *Club de Pilota Valenciana de Borriol*. També per la vesprada, una *Revista Parlada*, amb gran èxit de públic, va tractar temes com ara el sistema educatiu, la integració i el mestissatge, l'euro, una entrevista amb Pepe Mezquita, conegut jugador de pilota, i ens va fer gaudir de pàgines literàries i musicals. La jornada va finalitzar amb un sopar de germanor.

La quarta jornada va estar dedicada al Castell de Borriol. Pel matí un passeig pels seus voltants. Per la vesprada, José Manuel Llorens, director de l'Escola-Taller d'Arqueologia de Castelló i arqueòleg especialitzat en castells, ens oferí una interessant i agradable conferència sobre el nostre.

El *Novembre Cultural* va concloure amb un concert del quartet de cambra *Ad Manus* a l'Església de Sant

Bartomeu el dia 25 de novembre, coincidint amb la celebració per la Unió Musical la Lira Borriolenca de la festa de Santa Cecília.

Aquesta programació va ser possible gràcies a la col·laboració econòmica de les empreses Ceràmicas Leoni i Muebles Pitarch, que sempre han recolzat iniciatives d'aquest tipus. També hem d'agrair que altres associacions com el Club de Pilota Valenciana de Borriol, la Unió Musical la Lira Borriolenca, membres del Club Munyaner la Pedrera, de la Colla Ecologista o del Tossal de l'Assut, hagen participat en aquest cicle d'activitats. Tampoc oblidem la col·laboració de la parròquia de Sant Bartomeu i del seu rector Pere Saborit, per a la realització del concert.

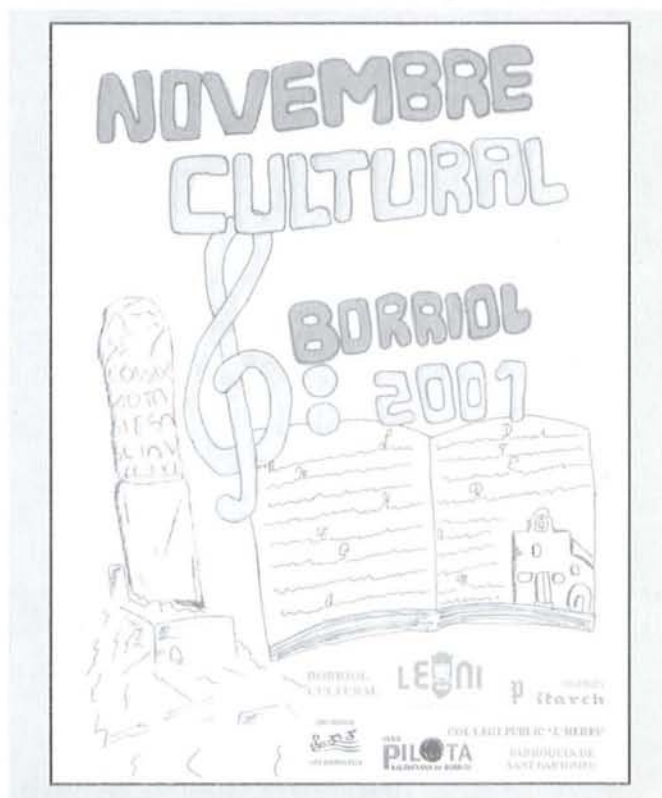
D'una manera especial el nostre reconeixement al Consell Escolar, a la Direcció i al Claustre del Col·legi Públic l'Hereu, que a més d'haver participat amb els alumnes ens han acollit en el seu Saló d'Actes, en no poder utilitzar els salons municipals.

Una programació com aquesta no tindria cap sentit sense que arribe a la gent. Les persones que hem treballat en aquesta programació volem agrair a qui haja assistit a algun o a tots els actes, la seua presència. *Borriol Cultural* seguirà preparant activitats i aportant el seu modest treball a la vida cultural borriolenca.

Com diguèrem en la cloenda, som una associació jove i oberta, que esperem la vostra participació aportant idees, crítiques, etc. És el moment de nous projectes i així ho farem a partir de l'Assemblea General del proper dia 26 de gener. El *Novembre*

Cultural 2002 és el repte d'aquest any, però n'hi ha d'altres com alguna publicació, exposicions, conferències, etc. que al llarg de l'any tractarem d'oferir a tot el poble.

Agustí Agut

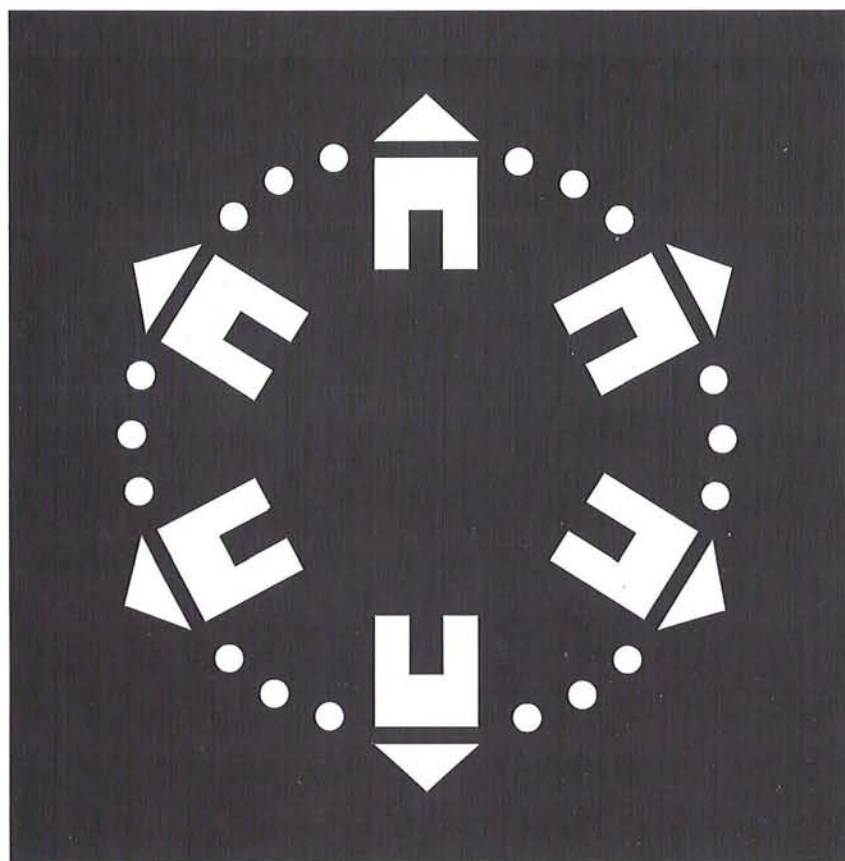

SOLUCIONS

Solucions a "Coneixes el terme?": 1) Barranc de Cominells. 2) el Castell. 3) Sant Martí. 4) la Penya. 5) el Tossal Roig. 6) les Ermites. 7) l'Albaroc. 8) Sant Joan de Moró. 9) Barranc de la Mola. 10) Racó de Masses.

Solucions a "Coneixes el poble?": 1) Sant Bartomeu. 2) Sí. 3) El Molioli. 4) 30. 5) El Rajolar. 6) Carrer del Freginal. 7) Alforges i Atzavara. 8) Carrer Major. 9) Porta del Sol. 10) Carrer de Sanchis Guarner.

Solucions a les endevinalles: 1) L'aigua. 2) el blat. 3) la gallina. 4) la fam. 5) la figa palera. 6) el vinagre.

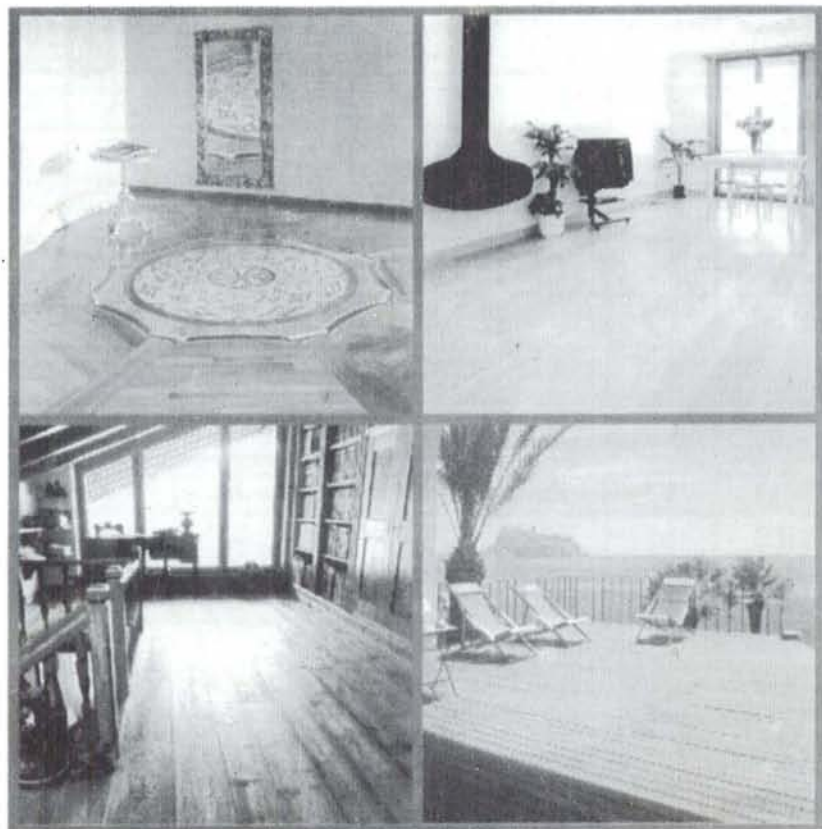

DIPUTACIÓ
D E
CASTELLÓ

La Faraona, festes d'agost de 2001. Propietat: Robert Valls

Parquets

D'OLIVATERRA

Ctra. Castellón- Borriol Km. 8,2 - 12190 BORRIOL (Castellón) España
Tels. 964 321 760 - 964 321 880 - Fax 964 321 832 - e-mail: dolivaterra@logiccontrol.es - www.dolivaterra.es